

Veera Degerman

Taide ja kulttuuri sosiaali- ja terveysalalla

Kulttuurivastaavien ja esimiesten kokemuksia TaiKu-pilotista Kuntayhtymä
Kaksineuvoisessa

Opinnäytetyö

Syksy 2018

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Geronomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: Geronomi (AMK)

Tekijä: Veera Degerman

Työn nimi: Taide ja kulttuuri sosiaali- ja terveysalla: Kulttuurivastaavien ja esimiesten kokemuksia TaiKu-pilotista Kuntayhtymä Kaksineuvoisessa.

Ohjaaja: Marita Lahti & Kari Jokiranta

Vuosi: 2018

Sivumäärä: 50

Liitteiden lukumäärä: 0

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, kuinka Kuntayhtymä Kaksineuvoisen Taide ja kulttuuri sotessa -pilottihanke on toteutunut sen sosiaali- ja terveyspalveluyksiköissä. Tutkimus kertoo, miten TaiKu-pilotti on otettu vastaan työpaikoilla, minkälaisia haasteita on ilmennyt ja mitä kehitettävää on.

Aineisto muodostui Kuntayhtymä Kaksineuvoisen kulttuurivastaavien ja esimiesten laadullisen kyselytutkimuksen vastauksista. He olivat töissä eri tyyppisissä sosiaali- ja terveyspalveluyksiköissä, joten aineisto oli monipuolinen.

Tutkimustulokset kertoivat, että kyselyyn vastanneet näkevät taide- ja kulttuuritoiminnan tärkeänä osana työpaikkansa arkea. TaiKu-pilotti on koettu hyväksi ja tärkeäksi. Erityisesti pidettiin kulttuurivastaavien työpajoista, joista on saatu paljon uusia ideoita taide- ja kulttuuritoiminnan toteuttamiseen.

Haasteena on kuitenkin innostaa kaikki työntekijät toiminnan järjestämiseen. Vaikka vastaajat ymmärtävätkin, ettei taide- ja kulttuuritoiminnan tarvitse olla aina tarkoin ja etukäteen suunniteltua, niin joissakin yksiköissä on vielä haasteita järjestää aikaa toiminnalle. On myös tärkeää, että TaiKu-pilotti saa jatkossakin rahoitusta ja että sitä organisoidaan yhtä hyvin kuin tähänkin asti.

Avainsanat: kulttuurinen vanhustyö, taide- ja kulttuurityö, kulttuurivastaava, pilottihanke

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Elderly Care

Author/s: Veera Degerman

Title of thesis: Art and Culture in social services and healthcare: The experience of people responsible of culture activities and superiors in TaiKu-pilot in The Federation of Municipalities Kaksineuvoinen

Supervisor(s): Marita Lahti & Kari Jokiranta

Year: 2018

Number of pages: 50

Number of appendices: 0

The purpose of this thesis was to find out how TaiKu-pilot project has been realized in The Federation of Municipalities Kaksineuvoinen at its social- and healthcare units. The Study shows how people responsible for culture activities and superiors have received the pilot project, what kinds of challenges have appeared and what are the areas to be developed.

The data was collected from people responsible for culture activities and superiors. They answered a qualitative questionnaire. They were working at different types of social- and healthcare units, so the data was diverse.

According to the results, both people responsible for culture activities and superiors see that artistic- and cultural work is an important part of their workplaces. TaiKu-pilot has been well-received. People responsible for culture activities had their own workshops, which have received lots of good feedback, a lot of new ideas have come from the workshops.

The challenge is to motivate all employees to organize activities. Even if they understand that artistic- and cultural work do not always have to be planned beforehand, some units have still challenges to organize time for activities. It is also important that TaiKu-pilot gets funding in the future and that pilot will be organized as well as it is now.

Keywords: cultural elderly care, artistic- and cultural work, people responsible for culture activities, pilot project

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	6
1 JOHDANTO.....	7
2 TUTKIMUKSEN TAUSTA.....	8
2.1 TaiKu sotessa -pilottihanke.....	8
2.2 Arts in hospital -hanke.....	9
2.3 Kulttuurinen vanhustyö.....	10
2.4 Voimavaralähtöinen ajattelutapa.....	11
2.5 Sosiokulttuurisuus.....	12
2.6 TaiKu-pilottiin vaikuttavat tekijät.....	12
3 TAIDE JA KULTTUURI.....	14
3.1 Taiteen määritelmä.....	14
3.2 Kulttuuritoiminta ja aineeton kulttuuriperintö.....	14
3.3 Taiteen ja kulttuurin vaikutukset.....	15
3.3.1 Taiteen ja kulttuurin vaikutukset terveyteen.....	15
3.3.2 Sosiaalinen pääoma.....	16
4 TAIDE- JA KULTTUURITYÖN JUURUTTAMINEN OSAKSI VANHUSTYÖTÄ.....	18
4.1 Taide- ja kulttuuritoiminnan haasteet.....	18
4.2 Uusien toimintatapojen juurruttaminen työyhteisön sisällä.....	18
4.3 Asenteet.....	19
4.4 Verkostoituminen ja yhteistyö.....	20
4.5 Kulttuurikirjaaminen.....	21
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	22
5.1 Laadullinen tutkimus.....	22
5.2 Työn tavoite ja tarkoitus.....	23
5.3 Työn rakenne ja rajaus.....	23

5.4 Tutkimuskysymykset	24
5.5 Aineisto	25
5.5.1 Lomakehaastattelu.....	25
5.5.2 Lomakehaastattelun kysymykset	26
5.5.3 Aineiston analyysi	27
5.5.4 Aineiston kvantifioiminen.....	28
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	30
6.1 Taide- ja kulttuuritoiminta yksiköissä.....	30
6.2 TaiKu-pilotista seuranneet hyödyt	33
6.3 TaiKu-pilotin aikana tapahtuneet muutokset	34
6.4 Haasteet.....	35
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	37
7.1 Työntekijöiden asenteet	37
7.2 Taide- ja kulttuuritoiminnan edellytykset	38
7.3 TaiKu-pilotin jatkuvuus	41
8 POHDINTA	42
8.1 Tutkimuksen arviointi ja luotettavuus	42
8.2 Tutkimuksen eettisyys	43
8.3 Tulosten hyödyntäminen	44
8.4 Oma oppimiskokemus.....	44
LÄHTEET	47

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. TaiKu-pilottiin vaikuttavat tekijät.....	13
Kuvio 2. Taide ja kulttuuri johtaa terveempään elämään.	17
Kuvio 3. Taide- ja kulttuuritoiminta yksiköissä.....	31
Kuvio 4. TaiKu-pilotista seuranneet hyödyt.....	33
Kuvio 5. TaiKu-pilotin aikana tapahtuneet muutokset.	34
Taulukko 1. Esimerkki teemoittelusta.....	28

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni lähtökohta on, että jokaisella on oikeus taiteeseen ja kulttuuriin. Kunnissa järjestetään poikkeuksetta kulttuuritoimintaa osana sivistystoimea. Kunnissa asuu kuitenkin paljon ihmisiä, joilla ei ole samanlaista mahdollisuutta osallistua tapahtumiin. He asuvat esimerkiksi palveluasumisen yksiköissä tai viettävät pitkiä aikoja kerrallaan sairaaloissa. Siksi on tärkeää tuoda taide- ja kulttuuritoiminta ihmisten luokse.

Opinnäytetyössäni tutkin Kuntayhtymä Kaksineuvoisen sosiaali- ja terveystalvelu- yksiköiden työntekijöiden kokemuksia TaiKu sotessa -pilottihankkeesta. Kyselyssä selvitettiin, miten taide- ja kulttuuritoiminta näyttäytyvät heidän työpaikoillaan ja miten pilottia voitaisiin kehittää. Webropol-kysely lähetettiin yksiköiden esimiehille ja kulttuurivastaaville. Laadullinen tutkimusaineistoni koostui 17 kyselyyn vastanneen vastauksista.

TaiKu-pilotissa on kyse sosiaali- ja terveystalveluiden kehittämisestä. Vaikka hankkeessa ja tutkimuksessani on mukana muitakin kuin vanhustalvelu- yksiköitä, opinnäytetyö on tehty geronomin vanhustyön näkökulmasta. Geronomin osaaminen kattaa laajasti vanhustyön eri osa-alueet eikä niissä voida keskittyä vain hyvään hoitoon. Taide- ja kulttuuri ovat tärkeä osa ihmisen elämää silloinkin, kun toimintakyky on laskenut esimerkiksi sairauden tai ikääntymisen takia.

Taide- ja kulttuuritoiminta ei ole vain yksittäinen asia toteutettavaksi sosiaali- ja terveystalvelu- yksiköillä. Se on osa suurempaa kokonaisuutta. Taiteen, kulttuurin ja luovan toiminnan ymmärtää paremmin, kun tutustuu niihin liittyviin käsitteisiin ja hankkeisiin. Humanistisissa tieteissä ei ole samanlaista vakiintunutta käsitteistöä kuin luonnontieteissä. Hankkeissa, työpaikoilla ja tutkimuksissa työntekijät ja tutkijat voivat itse valita sopivan käsitteellisen lähestymistavan. Itse pidän osuvimpana kulttuurisen vanhustyön käsitettä.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTA

2.1 TaiKu sotessa -pilottihanke

Pilottihanke, johon tein opinnäytetyöni on nimeltään TaiKu sotessa. TaiKu on lyhenne sanasta taide ja kulttuuri, ja sotella tarkoitetaan sosiaali- ja terveysalaa. TaiKu-toiminnasta puhuttaessa puhutaan siis taide- ja kulttuuritoiminnasta. Kyseilyssä, johon kulttuurivastaavat ja esimiehet vastasivat, käytetään TaiKu-toiminnan lisäksi ilmaisia taide, kulttuuri ja luova toiminta.

Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hanke toteutettiin kahdessa vaiheessa. Ensimmäinen jakso oli 1.2.2015–29.2.2016 ja toinen 1.2–31.10.2016 (ks. Etelä-Pohjanmaan liitto, [viitattu 9.4.2018].) Taiku-pilotti on yksi Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hankkeen kuntapiloteista. Se toteutettiin Kuntayhtymä Kaksineuvoisessa vuonna 2017. Pilotti sai kunnan sisäistä jatkorahaa 10 000 € vuodelle 2018. Yksiköitä on yhteensä 31 ja yksikkökohtainen osuus on 300 €. Loput rahoista ovat muun muassa kulttuurivastaavien tapaamisiin. (Heino 2018.)

Kuntayhtymä Kaksineuvoinen käsittää Kauhavan, Evijärven ja Lappajärven. Yhteistoiminta-alueella asuu vain noin 23 000 asukasta (Kaksineuvoinen, [viitattu 30.5.2018]). Kauhavan kuntaliitoksista on noin kymmenen vuotta aikaa, mutta suorittuani geronomi-opintoihin kuuluvan harjoittelun Kauhavan alueella, sain todeta, että vanhat kunnan rajat näkyvät edelleen asukkaiden identiteetissä. Näen maaseutumaisuuden haasteena kunnan kulttuuritoiminnalle, jolloin varsinkin ajokortittomat ikäihmiset ovat vaarassa syrjäytyä.

Esimiehille tehtiin alkukartoituskyselyt ennen hankkeen alkamista. Siinä selvitettiin mahdollisuuksia muun muassa kulttuurivastaavien työparityöskentelyyn toisten yksiköiden kulttuurivastaavien kanssa ja miten heille voisi varata työaika. Kysyttiin myös, millaista toimintaa yksiköissä on helppo tai vaikea toteuttaa. Esimiehet saivat siis vaikuttaa hankkeen sisältöön. Kulttuurivastaavat olivat yksikön sisältä valittuja vapaaehtoisia, joilla saattoi olla jo ennestään harrastuneisuutta taide- ja kulttuuri-työhön. He suunnittelevat ja toteuttavat kulttuuritoimintaa yhdessä muiden työnteki-

jöiden kanssa. He ovat yhteistyössä myös vapaaehtoiisiin ja ammattilaisiin. Kulttuurivastaavat koordinoivat TaiKu-toimintaa yksiköissään ja heidän vastuullaan on myös kirjata toiminnat ja tapahtumat. He hoitavat tapahtumiin liittyvät järjestelyt ja mahdolliset hankinnat. (Heino 2017.)

Noin 40 kulttuurivastaavaa osallistui TaiKu sotessa -pilottihankkeeseen. He osallistuivat viiteen taidetyöpajaan ajalla 3–10/2017. Työpajojen teemat olivat musiikki, liike ja tanssi, teatteri, kuvataide sekä sanataide. Kulttuurivastaavien tapaamisia on vuonna 2018 neljä, joissa kahdessa ensimmäisessä teemana oli valokuvaus ja green care.

Kulttuurivastaava sopii ajankäytöstä esimiehen kanssa, tarvittaessa se voidaan lisätä työvuorolistaan. Kulttuurivastaavilla on mahdollisuus työparityöskentelyyn eli vierailuilla muissa yksiköissä järjestämässä toimintaa. Siihen heille annetaan mahdollisuus enintään viisi kertaa vuodessa. Työparityöskentely auttaa esimerkiksi tapahtumien järjestämisessä ja uusien ideoiden kokeilussa. (Heino 2017.)

TaiKu-pilotti jatkuu vuonna 2019 samalla tavalla kuin aiemminkin. Kulttuurivastaavien tapaamisia on edelleen neljä kertaa vuodessa. Budjetti on vielä työn alla. Vuoden 2018 viimeisissä kulttuurivastaavien tapaamisissa ideoidaan jatkoa. Toivon, että opinnäytetyöstäni olisi hyötyä myös jatkon kannalta.

2.2 Arts in hospital -hanke

Useissa kulttuurisen vanhustyön tutkimuksesssi ja hankkeissa on inspiroiduttu ja viitattu Hanna-Liisa Liikasen väitöskirjaan Taide kohtaa elämän: Arts in hospital -hanke ja kulttuuritoiminta itäsuomalaisten hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa. Hän tutki, kuinka Arts in hospital -hanke todellisuudessa näyttäytyy suomalaisessa hoitoyksiköiden arjessa. (Liikanen 2003, 13.) Hanke painottui aluksi taiteen lisäämiseen sairaaloihin ja hoitolaitoksiin. Sitten tavoitteet laajenivat pyrkimykseen integroida taide- ja kulttuuritoiminta osaksi hoitotyötä, kuntoutusta ja hyvinvointipalveluja. (Hyypä & Liikanen 2005, 118.)

Arts in hospital -hanke syntyi vuonna 1990 Unescon hyväksyessä sen (Liikanen 2003, 13). Hankkeen tarkoitus oli tuoda taide- ja kulttuuritoimintaa osaksi niiden ihmisten elämää, jotka viettävät pitkiäkin aikoja sairaaloissa ja hoitolaitoksissa. Liikasen tutkimuksen johtopäätöksissä pohdittiin muun muassa hoitoyksiköiden tiukkaa päiväjärjestystä ja toimenpidekeskeisyyttä. Kulttuuri- ja taidetoiminta saatetaan kokea hankalana, arjen sujuvuutta uhkaavana tekijänä. (Liikanen 2003, 155.) Yksikin muutosvastainen työntekijä voi luoda työpaikalle huonoa energiaa, sillä tunteet tarttuvat (Pirinen 2014, 205). Esimieheltä saatu suora ja positiivinen palaute on tärkeää työntekijöiden kehittymisen kannalta (Pirinen 2014, 199).

2.3 Kulttuurinen vanhustyö

Kulttuurinen vanhustyö tarkoittaa sitä, että kulttuuritoiminta, luovuus ja taide tuodaan osaksi vanhustyön arkea. Henkilökunta toteuttaa sitä matalalla kynnyksellä osana omaa työtään vanhuksen arjessa. Sillä vahvistetaan arjen merkityksellisyyttä. Se parantaa myös henkilökunnan työhyvinvointia. (Etelä-Pohjanmaan liitto.)

Kulttuurinen vanhustyö on pohjimmiltaan kykyä kohdata ihminen. Muistisairaana ihmisen kohtaaminen ei käy kaikilta luonnostaan. Vanhuspalveluyksikössä vieraileva ammattitaiteilija saattaa tarvita apua muistisairaiden ihmisten kohtaamiseen työntekijöiltä. (Vrt. Huhtinen-Hildén & Viikuna 2013, 8–9)

Kulttuurinen vanhustyö voidaan jakaa kolmeen tasoon:

1. Henkilökunnan arjessa toteuttama matalan kynnyksen luova toiminta
2. Vapaaehtoisten ja yhteistyökumppaneiden toteuttama kulttuuri- ja taidetoiminta
3. Ammattitaiteilijoiden toteuttama esittävä ja osallistava taidetoiminta

Kulttuurivastaavien yksi rooli on innostaa muuta henkilökuntaa arjen luovuudelle. He toimivat yhteyshenkilöinä muiden tasojen kanssa. Toinen taso voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijat tulevat pitämään hoitokodin

asukkaille maalaustuokion. Esimerkkinä kolmannesta tasosta on esimerkiksi, jos teatterialan ammattilainen tulisi työpaikalle ja asukkaat tai asiakkaat ja henkilökunta harjoittelisivat yhdessä näytelmän. (Etelä-Pohjanmaan liitto.)

Kulttuurisen vanhustyön toteutuminen menestyksekkäästi vaatii sitä, että taiteen ja kulttuurin merkitys on ymmärretty ja sisäistetty kaikilla organisaation tasoilla: suunnittelussa, strategioissa, talousarviossa, johtamisessa ja arjessa. (Etelä-Pohjanmaan liitto.)

2.4 Voimavaralähtöinen ajattelutapa

Voimavarakeskeisessä vanhustyössä keskitytään ihmisen voimavaroihin eikä sairauteen. Kiinnitetään huomiota ihmisen vahvuuksiin ja pätevyyteen. Taide on tässä oiva työkalu ja sitä voi käyttää, vaikka ihminen ei voisi enää ilmaista itseään sanallisesti. (Hohental-Antin 2013, 25–26.) **Muistelu** on muistisairaille ihmisille tärkeää ja senkin lähtökohtana toimii voimavaralähtöinen ajattelu. Kun muistisairaus on edennyt jo pitkälle, ihminen muistaa yleensä kirkkaimmin varhaisimmat muistot. Niiden muistojen nostaminen esiin vahvistaa itsetuntoa, aktivoi mielen ja auttaa säilyttämään identiteettiä. Monilla muistisairailla on kielellisiä vaikeuksia.

Voimavaralähtöisessä ajattelutavassa palvelun käyttäjä ja esimerkiksi palvelukodin asukas on järjestelmän subjekti, toimija eikä toiminnan kohde. Asta Suomen muikallussa taulukossa, on esitetty ongelmalähtöisen ja voimavaralähtöisen ajattelun eroja. Täältä poimin kohdan arjen kulttuurisuus ja näenkin kulttuurisen vanhustyön osana voimavaralähtöistä ajattelutapaa. (Suomi 2008, 118.) Kulttuurisen vanhustyön käsitettä voidaan soveltaa myös muualle sosiaali- ja terveysalalle, joten on hyvä, että on olemassa käsite, joka ei ole sidoksissa mihinkään tiettyyn asiakasryhmään.

Jotta taide ja kulttuuritoiminnasta tulisi osa normaalia arjen toimintaa sosiaali- ja terveysalalla, sitä ei saisi ajatella liian irrallisena asiana ja johon tarvitsisi aina tarkan suunnitelman. Kuntoutumista edistävä työote on todennäköisesti käytössä lähes jokaisessa sosiaali- ja terveyspalveluyksikössä, mikä on hyvä lähtökohta myös arjen luovuudelle.

2.5 Sosiokulttuurisuus

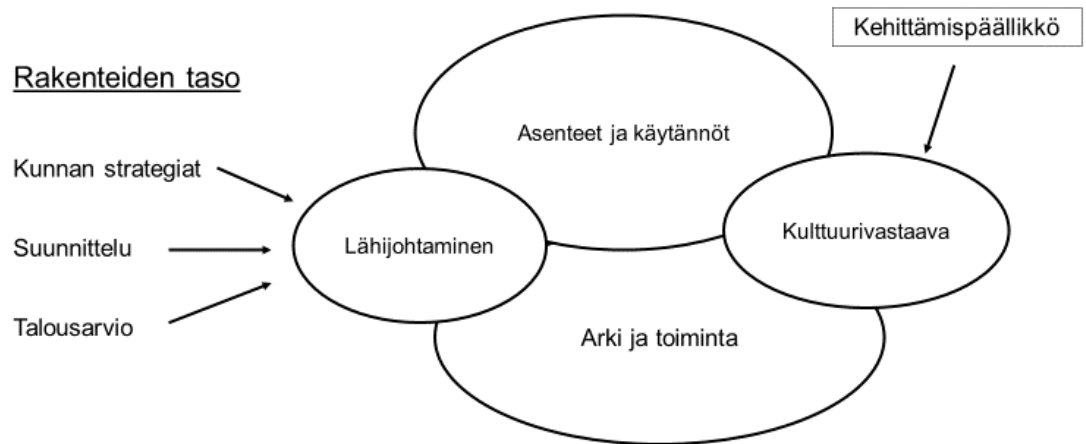
Sinikka Hakonen määrittelee sosiokulttuurisuuden ”ikäntymisen sosiaalisena kontekstina ja vuorovaikutuksellisenä toimintana, joka uusintaa yksilöllisiä ja yhteisöllisiä voimavaroja” (Hakonen 2008, 33). Voidaan puhua myös sosiokulttuurisesta vanhustyöstä, mutta sosiokulttuurisuus tai sosiokulttuurinen näkökulma tai toiminta ovat hyviä käsitteitä, koska opinnäytetyöni tutkimuskohteena on muitakin kuin vanhuspalveluyksiköitä.

Tuija Korkalo ja Minna Mustanoja tekivät opinnäytetyön Sosiokulttuurinen toiminta osaksi arkea. Toiminnallinen opinnäytetyö tehtiin Enontekiön vanhainkodissa. He pyrkivät kehittämään sosiokulttuurista toimintaa niin, että siitä tulisi osa kokonaisvaltaista hoitoa. Korkalo ja Mustanoja kokosivat teorian ja havaintojensa pohjalta taululukon, missä on lueteltuna sosiokulttuurista toimintaa edistävät ja estävät tekijät arjen näkökulmasta. (Korkalo & Mustanoja 2002, 54.) Toimintaa edistävänä tekijänä he mainitsivat muun muassa henkilökunnan koulutusmahdollisuudet ja toiminnan yhdessä suunnittelun ja toteutuksen.

Tunnistin taulukosta samankaltaisuuksia Hanna-Liisa Liikasen esittämään kuuteen edellytykseen yhteisötoiminnan kehittymiselle, joita esittelen johtopäätöksissä. Liikaneikin oli löytänyt samankaltaisuuden taiteen kaltaisen toiminnan ja virike- ja päivätoiminnan välillä. (Liikane 2003, 154.) Korkalon ja Mustanojan taulukossa lähtökohtana olikin aiemmin mainittu voimavaralähtöinen ajattelutapa.

2.6 TaiKu-pilottiin vaikuttavat tekijät

Kuviossa 1 on aikaisemman teoriatietoni ja oman näkemykseni pohjalta koottu kaavio TaiKu-pilottiin vaikuttavista tekijöistä. Kuviossa esitetään pelkistetysti, kuinka eri asiat vaikuttavat toisiinsa. Rakenteiden taso koostuu kulttuurisen vanhustyön kohdassa esitetyistä organisaation tasoista. Hankekoordinaattorina on tässä tapauksessa kuntayhtymän kehittämisspäällikkö Pirjo Heino. Hän osallistuu pilottiin kulttuurivastaavien tapaamisten kautta, on yhteydessä kulttuurivastaaviin ja esimiehiin sekä laatii pilottiin liittyvät yhteenvedot.

Kuvio 1. TaiKu-pilottiin vaikuttavat tekijät

Lähijohtamisella tai lähiesimiehellä tarkoitetaan esimiestä, joka työskentelee lähellä asiakkaiden tai asukkaiden arkea. Pilotin kysely suuntautui näille esimiehille. Lähiesimiehillä on usein esimies, joka tietää enemmän esimerkiksi kunnan budjetista, mutta lähiesimiehenkin pitää olla niistä perillä. Rakenteiden taso vaikuttaa tietenkin myös kehittämispäällikköön, ja hän kuuluu itsekin kuntayhtymän johtoryhmään. Rakenteiden taso vaikuttaa Kuntayhtymän mahdollisuuksiin ottaa TaiKu-pilotti huomioon talousarviossaan.

Kun kehittämispäällikkö koordinoi hanketta enemmän ulkoa päin, kulttuurivastaava toimii pilotin yhteyshenkilönä omalla työpaikallaan. Kehittämispäällikkö oli aikaisemmin yhteydessä hankkeen takia myös esimiesten kanssa, mutta työpaikan arjen tasolla kulttuurivastaavan rooli on korostunut.

3 TAIDE JA KULTTUURI

3.1 Taiteen määritelmä

Venäläinen kirjailija Leo Tolstoi (1826–1910), jakoi vuonna 1898 ilmestyneessä kirjassaan ”Mitä on taide” taiteen neljään osaan: makuaistin taide, hajuvaistin taide, tuntoaistin taide ja näköaistin taide. Taide liitettiin vahvasti taitoon. Esimerkiksi räätälin osaaminen ja naisen kauneuden tunnistaminen oli taidetta. (Tolstoi 1898, 33.)

Hyyppä ja Liikanen kirjoittavat, että filosofien John Deweyn (1859–1952) ja Richard Shustermanin (1949–) mukaan taide on ihmisten keskinäistä yhteydenpitoa, kaksisuuntaista kommunikaatiota, joka koetaan elämyksenä. (Hyyppä & Liikanen 2005, 36.) Taidetta ei siis tarvitse välttämättä mieltää konkreettisina tuokioina, joissa tuotetaan tietynlaista sisältöä esimerkiksi maalauksia.

3.2 Kulttuuritoiminta ja aineeton kulttuuriperintö

Kulttuuritoiminnan järjestäminen ja kulttuurin ylläpitäminen ei ole vain kuntien halun varassa, vaan sen taustalla on kansainvälisiä sopimuksia. Laki kuntien kulttuuritoiminnasta määrittelee käsitteen kulttuuritoiminta seuraavasti: taiteen harjoittamista ja harrastamista, taidepalveluiden tarjontaa ja käyttöä, kotiseututyötä sekä paikallisen kulttuuriperinteen vaalimista ja edistämistä. Lain mukaan kunnan tehtävä on edistää, tukea ja järjestää kulttuuritoimintaa kunnassa. Kolmas sektori on usein suuri toimija taiteen ja kulttuurin kentällä. Lakiin lisättiin vuonna 2009 pykälä, jossa säädetään, että kunnalle osoitetusta valtiononosuudesta voidaan antaa avustusta myös kunnan osoittamalle kolmannen sektorin toimijalle, joka harjoittaa kulttuuritoimintaa. (Laki kuntien kulttuuritoiminnasta.)

Ihmisten ja varsinkin vanhempien ihmisten perimätietoa voidaan kutsua aineettomaksi kulttuuriperinnöksi. Aineettomalla kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan elävää perinnettä, joka siirtyy sukupolvelta toiselle. Sitä ovat esimerkiksi juhlat, rituaalit, elämänkatsomus, esittävä taide, tiedot ja taidot, ruoka ja elämän käytännöt. (Museovirasto, [viitattu 20.5.2018].)

Faron yleissopimus tuli voimaan Suomessa 2017 eduskunnan hyväksyessä sen. Kansainvälisesti se tuli voimaan 2011, ja siihen on sitoutunut 17 maata. Yleissopimus korostaa kulttuuriperinnön tärkeyttä arvokkaana voimavarana. Sopimus korostaa kulttuurin taloudellisia hyötyjä esimerkiksi kulttuurimatkailua, jolla on myös työllisyyttä edistävä vaikutus. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 3.11.2017.)

3.3 Taiteen ja kulttuurin vaikutukset

Taiteen ja kulttuurin yhdistäminen ihmisten hyvinvointiin ei ole helppoa. Kaikki voivat varmasti allekirjoittaa väitteen, että kulttuuri- ja taidetoiminnasta on hyötyä ihmiselle, mutta harva osaa varmaan sanoa mitään konkreettista esimerkkiä. Esimerkiksi liikunnan hyödyistä on helpompi kertoa. Liikunnan hyödyt mainitaan muun muassa sydän- ja verisuonitautien riskitekijöiden ehkäisyssä. (THL 2016.)

Markku T. Hyyppä (2013, 122) jakaa kulttuuriohjelmien vaikutukset neljään luokkaan: yksilöiden kokemiin muutoksiin, sosiaalisiin vaikutuksiin, taloudelliseen etuun ja koulutukselliseen edistymiseen. Opinnäytetyöni tutkii TaiKu sotessa -pilottihankkeen vaikuttavuutta yksilöllisellä ja sosiaalisella, työyhteisön tasolla.

3.3.1 Taiteen ja kulttuurin vaikutukset terveyteen

Kulttuurin ja taiteen terveysvaikutuksia ei voida tutkia niin kuin lääkkeitä. Lääketutkimuksissa osa tutkittavista saa lumelääkettä. Taidetta ja kulttuuria ei voida myöskään antaa kontrolloidusti ”pullollinen päivässä”, joten kaksoissokkotutkimusten toteuttaminen on taiteen ja kulttuurin saralla vaikeaa. (Hyyppä 2013, 124.) Tämän takia ei voida väittää, että taide ja kulttuuri johtaisivat välittömästi terveyteen ja hyvinvointiin. Hyyppä (2013, 123) kertoo luottavansa vain hyvin kontrolloituihin tutkimustuloksiin. Tämän hän perustelee sillä, että on alan tutkija ja tieteilijä, joten hänen käsityksensä voivat erota muiden käsityksistä.

Kokemukseen terveyden lisääntymisestä liittyy se, miten terveyden itse määrittelee. Jos tehostetussa palveluasumisessa muuten aika passiivinen muistisairas asukas

osallistuu aktiivisesti viikoittaisiin maalaushetkiin, saattaa joku olla sitä mieltä, että maalaushetket lisäävät asukkaan terveyttä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) määrittelee terveyden fyysisen, sosiaalisen ja henkisen hyvinvoinnin tilaksi. Terveys on paljon muutakin kuin sairauden puuttamista. Terveys on voimavara, jonka avulla muut hyvinvoinnin osatekijät voivat toteutua. (THL 2018.)

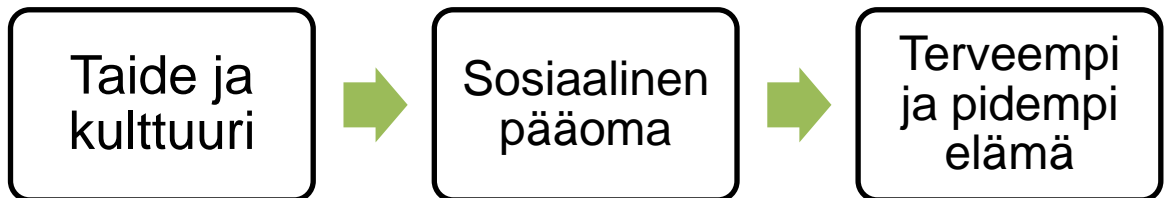
Hyvinvointi on kuitenkin tärkeä osa taide- ja kulttuurihankkeita. TaiKu sotessa -pilotihanke on yksi Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hankkeen kuntapiloteista. Hyvinvointi-sana hankkeen nimessä kertoo jo, että taide- ja kuntapiloteilla on tarkoitus lisätä kuntalaisten hyvinvointia.

3.3.2 Sosiaalinen pääoma

Sosiaalinen pääoma tarkoittaa yksinkertaisuudessaan yhteisöllisyyttä (Hyypä 2002, 48). Francois Matarasson tutki taiteen vaikutuksia ihmisiin vuosina 1995–1997. Tulosten mukaan ihmiset tunsivat itsensä onnellisimmiksi ja terveemmiksi, kun saivat osallistua taiteen tekemiseen. Osallistuminen koettiin tärkeämpänä kuin itse taide. (Hyypä & Liikanen 2005, 125.)

Kulttuuri ja taideharrastukset johtavat pidempään elämään. Hyypä (2013, 124-125) perustelee teoriaa sillä, että taide- ja kulttuuriharrastukset tapahtuvat yhteisöllisyyden merkeissä. Taide ja kulttuuri verkostoivat ihmisiä, mistä syntyy sosiaalinen pääoma. Tämän takia myös Suomen ruotsinkielinen väestö elää pidempään ja terveempänä kuin suomenkieliset. Vähemmistö kokee, että heidän täytyy yhdessä puolustaa oikeuksiaan ja säilyttää hyvä ruotsin kielen asema Suomessa.

Westerlundin ym. (2016, 11) mukaan taide vaikuttaa yhteisön jäseniin lisäten heidän välistä yhteenkuuluvuuttaan ja sosiaalista pääomaansa. Se vahvistaa yksilön terveyttä ja hyvinvointia sekä kehittää taitoja ja luovuutta.

Kuvio 2. Taide ja kulttuuri johtaa terveempään elämään.

Kuviossa 2 esitetään, kuinka taide- ja kulttuuri vaikuttaa ihmisen terveyteen sosiaalisen pääoman kautta. Sosiaalinen pääoma voi syntyä sekä taiteen tekemisen, että taiteeseen- ja kulttuuriin osallistumisen kautta.

Kulttuuri- ja taidetoiminta voi kerätä palvelutalon asukkaita yhteen ja avata mahdollisesti dialogia heidän välillään. (Hohenthal-Antin 2006,124.) Palveluasumisessa asuminen ei automaattisesti tarkoita, että siellä kokisisi yhteisöllisyyttä, sillä kanssasuihin voi olla vaikea saada yhteyttä tai he ovat liian erilaisia. Monet viettävät paljon aikaa yksin omassa huoneessaan. Osa puolestaan saa palvelutalosta uusia ystäviä tai jopa rakkaussuhteen. Ruotsissa kulttuurityö nähtiin siltana potilaan ja hoitajan välillä jo 1980-luvulla, kun taidetta ja kulttuuritoimintaa alettiin järjestelmällisesti integroimaan osaksi hoitotyötä. (Hyypä & Liikanen 2005, 145.)

Sosiaalisen pääoman lisäksi on olemassa käsite kulttuurinen pääoma, mutta se liittyy enemmän tuotantoon ja talouteen ainakin Bourdieun mielestä. Pekka Sulkunen kertookin Pierre Bourdieun (1930–2002) tarkoittavan kulttuurisella pääomalla tie-teessä, taiteessa ja kirjallisuudessa menestymisen edellyttämiä voimavaroja (Sulkunen 2006, 137.) Mutta koska ei puhuta luonnontieteiden vakiintuneista käsitteistä, mielestäni kulttuurisen pääoman voisi sijoittaa sosiaalisen pääoman rinnalle, koska taiteesta ja kulttuurista nouseva yhteisöllisyys (sosiaalinen pääoma) on kuitenkin erilaista, kuin mitä esimerkiksi hengellisen uskontoyhteisön sisällä voi seurata.

4 TAIDE- JA KULTTUURITYÖN JUURUTTAMINEN OSAKSI VANHUSTYÖTÄ

4.1 Taide- ja kulttuuritoiminnan haasteet

Päivi Rantala jakaa taidelähtöisiin menetelmiin liittyvät haasteet kolmeen tasoon: rakenteiden tasoon, asenteiden ja käytännön tasoon sekä toiminnan tasoon (Rantala 2011, 17–18). Kaikki tasot vaikuttavat toisiinsa. Esimerkiksi toiminnan tasolla kulttuurivastaavien järjestämä toiminta voi vaikuttaa muiden työntekijöiden asenteisiin ja hekin saavat lisää motivaatiota taide- ja kulttuuritoiminnan järjestämiseen.

Rakenteiden tasoon liittyy esimerkiksi se, saako TaiKu-pilotti lisää rahoitusta. Se, miten yhteiskunta suhtautuu yleensäkin taidelähtöisten menetelmien käyttöön, vaikuttaa siihen, kuinka tärkeänä niitä pidetään omassa työssä.

Piia Pentti (2013, 41) havainnoi opinnäytetyössään Taidetoimintaa hoitoyksiköihin, että ikääntyneiden mahdollisuus osallistua omassa hoitoyksikössään taidetoimintaan oli riippuvainen siitä, kuinka kiinnostuneita henkilökunta ja johto olivat taidetoimintaa kohtaan. Tämä voi johtaa siihen, että hoitoyksiköt eriarvoistuvat pitkällä aikavälillä.

Yhteiskunnan asenteet vaikuttavat muun muassa siihen, missä määrin halutaan laittaa resursseja varhaiskasvatukseen ja vanhustyöhön. Rakenteiden tason asenteet muuttuvat hitaasti, kun taas asenteet voivat muuttua nopeastikin. Toiminnan tasolla asiat voivat muuttua hetkessä esimerkiksi, jos asiakas ei yhtäkkiä haluakaan osallistua toimintaan.

4.2 Uusien toimintatapojen juurruttaminen työyhteisön sisällä

Taide- ja kulttuuritoiminnan integroimisessa osaksi sosiaali- ja terveysalan työpaikkojen arkea pätee samat elementit kuin uusien toimintatapojen juurruttamisessa

yleensäkin. Kun on sovittu uusista toimintatavoista, varsinkin alussa vaaditaan tarkkaa seuranta ja arviointia. Toimintatapojen käyttöönotosta vastaavalla työryhmällä on riittävä koulutus ja perehdytys asiaan. Tavoite on, että jokainen työyhteisön jäsen huolehtisi omalta osaltaan, että toimintatavat toteutuvat arjessa. Hantikainen ja Hoivala (2017, 56) kertovat, että tarvittaessa ajoittain voidaan tarvita autoritääristä valvojaa, joka huolehtii, että asiat tehdään sovitun mukaisesti.

Työyhteisön jäsenten tulee tietää, miksi uusi toimintatapa on tärkeä ja mitä se juuri heidän arjessaan merkitsee. He tarvitsevat riittävän yksityiskohtaista ohjeistusta ja tiedon siitä, mitä heiltä odotetaan ja mihin he ovat sitoutuneet. (Hantikainen & Hoivala 2017, 56.) Tilannetta helpottaa se, jos työyhteisö on ollut alun perin mukana suunnittelemassa uuden toimintatavan käyttöönottoa. Työyhteisön motivaatio on todennäköisesti huonompi, jos projekti syötetään heille ulkoa päin, eivätkä he ole voineet vaikuttaa asioihin.

Jos asiat eivät kuitenkaan toteudu odotetulla tavalla, tilanteesta pitää puhua avoimesti. Esteenä olevat syyt pitää etsiä. Pitää löytää yhdessä ratkaisu, jolla mahdollistetaan ja helpotetaan uusien tapojen noudattamista. Syyttely ja puolustelu eivät vie asioita eteenpäin, vaan katse pitää suunnata tulevaisuuteen. Lähiesimiehen rooli on kannustaa ja uskaltaa puuttua asioihin. Hän pitää yllä turvallista ilmapiiriä, jossa jokainen uskaltaa oppia ja yrittää. Pahinta onkin, jos työyhteisössä lakataan yrittämästä. (Hantikainen & Hoivala 2017, 56.)

4.3 Asenteet

Katariina Vestergård esittää opinnäytetyössään kulttuurisen vanhustyön toimintamalliehdotuksen Seinäjoelle. Rytmii-instituutin vanhustyön projektissa eri taiteenalojen taiteilijat työskentelivät säännöllisesti kuukauden ajan tehostetun palveluasumisen yksiköissä. Heille tarjottiin aluksi lisäkoulutusta, joka käsitteli soveltavan taiteen menetelmiä. Vestergård haastatteli vanhustyön ammattilaisia, joiden työpaikat olivat mukana projektissa. Haastatteluissa kävi ilmi, että kaikki pitivät taidetoiminnan vaikutuksia ikäihmisten hyvinvointiin positiivisina. Asenteiden kohdalla monilla oli kuitenkin negatiivisia ennako-oletuksia taidetoimintaa kohtaan, mutta valtaosa koki projektin aikana positiivisen asennemuutoksen. (Vestergård 2016, 20–22.)

Piia Pentti havainnoi opinnäytetyössään Taidetoimintaa hoitoyksiköihin: Toimenpide-ehdotuksia taiteen hyvinvointityön tueksi, että ikääntyneiden mahdollisuus osallistua omassa hoitoyksikössään taidetoimintaan oli riippuvainen siitä, kuinka kiinnostuneita henkilökunta ja johto olivat taidetoimintaa kohtaan. Tämä voi johtaa siihen, että hoitoyksiköt eriarvoistuvat pitkällä aikavälillä. (Pentti 2013, 41.)

Kulttuurihankkeissa on kyse ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. Ihmiskäsityksellä on suurempi merkitys sosiaali- ja terveysalalla kuin esimerkiksi teollisuuden aloilla. Ihminen saattaa olla elämänsä loppuvaiheilla tai koko elämänsäkin ajan riippuvainen toisista ihmisistä esimerkiksi hoitohenkilökunnasta.

Humanistisen ja kristillisen ihmiskäsityksen mukaan ihmisen ihmisarvo on riippumaton. Siihen ei vaikuta se, mitä ihminen on tehnyt tai jättänyt tekemättä, ikä tai sairaudet. Inhimillisyys korostuu hoitotyössä. Kulttuurisen vanhustyön ja kulttuurityön edellytys on, että ihmiset kohtaavat toisensa arvokkaina ja kokonaisvaltaisina olentoina. (Sininauhaliitto 2014.)

4.4 Verkostoituminen ja yhteistyö

Esimerkkinä verkostoitumisesta käytän AILI-verkostoa. AILI on verkosto, joka toimii yhteensä 13 kunnassa. Ne ovat isoja, yli 50 000 asukkaan kuntia (paitsi Pukkila). Mukana ovat esimerkiksi Helsinki, Tampere, Seinäjoki ja Oulu. Verkosto pyrkii yhteistyöllään vahvistamaan kuntien seniori- ja vanhustyötä. Tarkoituksena on pysyvä yhteistyöverkosto ja kulttuurin integroiminen osaksi sote-uudistusta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 31.1.2018.) Aili-hanke on osa Prosenttitaiteen periaatteen laajentamista, joka on yksi hallituksen kärkihankkeista (Opetus- ja kulttuuriministeriö, [viitattu 8.9.2018]).

Kuntayhtymä Kaksineuvoinen ei kuulu tällaiseen verkostoon, ja sen onkin ollut tärkeää verkostoitua kunnan sisällä. TaiKu-pilotin myötä syntyi kulttuuritarjotin sosiaali- ja terveystaluyksiköiden käyttöön. Kulttuuritarjottimella on muun muassa Aijjoos toiminnan kautta tuleva toiminta (kolmannen sektorin toimija) ja kunnan tarjoama toiminta ja esitykset.

Kulttuurivastaavat ovat jo itsessään askel kohti integroitua kulttuurityötä. Kulttuurivastaava ei ole koko Suomeen vakiintunut termi, mutta monessa kunnassa sillä tarkoitetaan lähes samaa asiaa. Joskus kuulee puhuttavan myös virikesvastaavista.

Vestergårdin mukaan Seinäjoella kulttuurivastaavien käyttöönoton tavoite oli palveluasumisyksiköiden ja kaupungin kulttuuripalveluiden välinen yhteydenpito. Haluttiin, ettei palveluasumisyksikön tilaama kulttuuritoiminta jää vain kyseisen palveluasumisyksikön henkilökunnan tietoon, vaan toimintaa pyritään kehittämään. Seinäjoen kulttuurivastaavat valittiin vuonna 2016 ja heidät koulutettiin soveltavan taiteen koulutusten yhteydessä. (Vestergård 2016, 34.)

Kulttuuritoimen ja sosiaali- ja terveystalvelujen yhteistyön lisäksi kunnan ja kolmannen sektorin yhteistyö on tärkeää. Esimerkiksi Kauhavalla kulttuurikaveri pääsee moniin paikkoihin ilmaiseksi kaverinsa kanssa.

4.5 Kulttuurikirjaaminen

ALLI-hankkeessa yksi tavoite on vahvistaa kulttuurin kirjaamista hoito- ja palvelusuunnitelmiin. Sosiaali- ja terveysalalla kirjaaminen on lakisääteistä ja kulttuurin kirjaamisella nähdään olevan positiivinen vaikutus toiminnan juurruttamiseen. Se myös kertoo kulttuuritoiminnan vaikuttavuudesta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018.) Kulttuurihankkeiden toimintamalleissa on usein mukana toiminnan kirjaaminen, senkin takia, että silloin nähdään konkreettisesti, mitä on tehty.

Osallistumisen hurmaa -projekti on yksi esimerkki kulttuurihankkeesta, jossa taide ja kulttuuritoiminta pyritään integroimaan osaksi vanhustyötä. Kulttuuritoiminnan seurantalomakkeen lisäksi sillä on malli asukkaan henkilökohtaisesta kulttuurisuunnitelmasta. Se sisältää asukkaan mielenkiinnon kohteet, arjen kulttuurisuuden huomioimisen, viriketoimintaan osallistumisen ja ihmisen elämänhistoriaa. Samantyyppinen lomake täytetään yleensä tehostetuissa palveluasumisen yksiköissä, kun uusi asukas muuttaa, mutta niissä ei ehkä painoteta kulttuurisuutta samalla tavalla. TaiKu-pilotissa kulttuurivastaavat täyttävät kulttuuripäiväkirjoja, joka on yksinkertainen päiväkirja, minne yksikössä kirjataan milloin ja minkälaista toimintaa on järjestetty ja keitä siihen on osallistunut.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Kuntayhtymä Kaksineuvoisen kehittämispäällikkö Pirjo Heino laati kyselyn kysymykset, teki niistä Webropol-kyselyn ja lähetti kyselyt kulttuurivastaaville ja esimiehille. Tässä vaiheessa en vielä tiennyt, että olen käyttämässä kyseistä aineistoa opinnäytetyössäni.

5.1 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyöni perustuu ihmistieteisiin. Tutkittavien kokemuksellinen todellisuus tutkitaan sellaisena kuin he itse sen kokevat. Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus perustuu ihmisen omaan subjektiiviseen kokemukseen. (Raunio 1998, 277.) Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään ilmiötä eikä selittämään sitä. Kosin yhteen laadullisen tutkimuksen peruspiirteitä Raunion mukaan. (Raunio 1998, 278–279).

Tutkittavat ilmiöt sijoitetaan ajalliseen, paikalliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää muualle. Myös itse TaiKu-pilotti ja kysely ovat hyvin kontekstiinsa sidottuja ja samaa asetelmaa on mahdotonta siirtää muualle. Tätä opinnäytetyötä ja sen tuloksia voidaan käyttää kuitenkin esimerkkinä ja apuna muissa tutkimuksissa

Tutkimus toteutetaan luonnonmukaisissa olosuhteissa ja kontrolloituja tutkimusasetelmia vältetään. Kulttuurivastaavat ja esimiehet vastasivat kyselyyn silloin, kun halusivat. He vastasivat kyselyyn todennäköisesti omalla työpaikallaan arjen keskellä.

Tutkimusaineisto on tyypiltään kielellistä. Tutkimusaineistossani ei ollut mitään numeraalista tietoa. Vastaajat saivat vastata vapaasti ja sillä tyylillä, kuin halusivat.

Tutkija ymmärtää sosiaalisen todellisuuden dynaamiseksi ja muuttuvaksi, ei staattiseksi ja pysähtyneeksi. Osa esimiehistä ja kulttuurivastaavista työskenteli esimerkiksi tehostetun palveluasumisen yksikössä, jossa asukkaat vaihtuvat säännöllisesti, koska kuolema on luonnollinen osa ikääntyneiden elämää. Työpaikan arkeen

vaikuttaa se, millaisia asukkaita siellä sillä hetkellä asuu. Välillä henkilökunta saattaa olla myös enemmän sairaana kuin tavallisesti.

5.2 Työn tavoite ja tarkoitus

Kunnat saavat lain puitteissa toteuttaa taide- ja kulttuuritoimintaa parhaaksi näkemällään tavalla. TaiKu sotessa -pilottihanke on yksi esimerkki siitä, kuinka taide- ja kulttuuri saadaan osaksi sosiaali- ja terveystalvveluja.

Kulttuurisen vanhustyön juurruttaminen vanhustyön arkeen ja aiheen tutkiminen on tärkeää, koska kulttuurityöllä ei ole selkeää paikkaa valtakunnallisesti osana sosiaali- ja terveystalvveluja. Tuleva maakuntaudistus myös mietityttää etenkin kolmatta sektoria, joka tuottaa paljon kulttuuripalveluja yhteistyössä kuntien kanssa.

Opinnäytetyöni hankkeessa ei ole kyse suuresta muutoksesta. Kyse on toimintakulttuurin muutoksesta, jossa taide- ja kulttuuritoiminta on sujuvana osana arkea, mikä ei uhkaa hoitotyön rutiineja. Taide- ja kulttuurityössä on lopulta kyse arjen pienistä teoista.

Tutkimuksen tarkoitus on selvittää, kuinka TaiKu-pilotti on toteutunut yksiköissä ja kuinka sitä kannattaa viedä eteenpäin. Opinnäytetyötä tehdessäni mietin nimenomaan, että kirjoitan sitä TaiKu-pilotin osallistujia varten. Toivon, että opinnäytetyöni motivoisi entisestään viemään pilottia eteenpäin.

5.3 Työn rakenne ja rajaus

Taide ja kulttuuritoiminnan toteutumista voidaan tutkia myös sosiaali- ja terveystalvveluiden asiakkaiden kokemusten kautta, mutta minun tutkimuksessani ei haastateltu yhtään asiakasta tai palveluasumisen asukasta. Kaikki näkökulmat ovat Kuntayhtymä kaksineuvoisen työntekijöiltä.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsittelin aihetta laajemmin kuin arjen näkökulmasta, koska aihe oli minulle vieras. Lisäksi kolmannen sektorin toiminta varsinkin kulttuuritoiminta oli jäänyt opiskeluaikani hyvin pienelle huomiolle. Opinnäytetyöni

aiheeni sain ollessani geronomikoulutukseen kuuluvassa harjoittelussa Kauhavalla Aijjoos-toiminnassa, joka on kolmannen sektorin toimija. Ohjaajani kautta pääsin mukaan TaiKu-työryhmän kokoukseen.

Kerron opinnäytetyöni teoriaosuudessa taiteen ja kulttuurin hyödyistä. Lähtökoh- tana pidän kuitenkin, että minun ei tarvitse todistaa, että taiteesta ja kulttuurista on hyötyä ihmisille ja että sen paikka on myös sosiaali- ja terveysalalla.

Taide- ja kulttuuritoiminnasta ei ole samanlaista tieteellistä todistusaineistoa niin kuin esimerkiksi liikunnan hyödyistä on. Kulttuurin hyötyjä pidetään osittain uskon- asiana, niin kuin Kokkolan kaupungin kulttuuritoimenjohtaja Sampo Purontaus Osal- lisuus ja kulttuuri -seminaarissa ilmaisi. (Purontaus 2018.) Kuulun itse siihen ryh- mään, joka uskoo että taide- ja kulttuuritoimintaan sijoittaminen kannattaa. Osittain siitä syystä taloudellisten puolien tarkasteleminen on jäänyt tästä opinnäytetyöstä pois.

5.4 Tutkimuskysymykset

TaiKu-pilotti on mielestäni sen verran nuori, ettei voida täysin tutkia pilotin juurtu- mista, vaan toimintaa pyritään vielä juurruttamaan. Tapahtuneet muutokset kertovat hankkeen toteutumisesta. Tärkeää on myös selvittää, millaista taide- ja kulttuuritoi- mintaa yksiköissä järjestetään, sillä säännöllinen kulttuuri ja taidetoiminta sosiaali- ja terveyspalveluyksiköissä on pilotin tavoite. Opinnäytetyöni tulokset kertovat TaiKu-pilotin haasteista, jotta sitä voitaisiin kehittää edelleen.

Tutkimuskysymykset:

1. Mitkä asiat ovat muuttuneet yksiköissä pilotin aikana?
2. Miten taide- ja kulttuurityö näyttäytyvät yksiköissä?
3. Ollaanko pilotissa menossa oikeaan suuntaan ja mitä pitäisi muuttaa?

5.5 Aineisto

Aineisto kerättiin 3.4.–31.5.2018 välisenä aikana. Sama kysely lähetettiin kulttuuri-vastaaville ja esimiehille ja heidän vastauksensa sain kahtena erillisenä tiedostona.

Yhteensä yhdeksän esimiestä vastasi kyselyyn. Yksi esimies oli yksiköstä, jonne kyselyä ei olisi alun perin pitänyt edes lähettää. Hän vastasi vain ensimmäiseen kysymykseen, ettei TaiKu-toimintaa toteuteta hänen yksikössään. Minun piti hylätä vastaaja. Kaksi vastausta oli samasta yksiköstä eikä ole tietoa, keneltä toinen vastaus esimiehen lisäksi voisi olla.

Kulttuurivastaavista vastasi yhdeksän. Kaksi vastausta oli samasta yksiköstä. Siinä yksikössä on kuitenkin vain yksi kulttuurivastaava ja todennäköisesti yksikönpäällikkö on ollut toinen vastaajista. Lisäksi yhdet vastaukset tulivat esimieheltä ja kulttuurivastaavalta samasta yksiköstä, joten aineistoa minulla on yhteensä 14:stä eri yksiköstä.

5.5.1 Lomakehaastattelu

Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että kysymykset tuottavat tietoa tutkittavasta ilmiöstä. (Eskola & Suoranta 1998, 86). Lomakehaastatteluni oli puolistrukturoitu haastattelu eli kaikille oli samat kysymykset. Vastausvaihtoehtoja ei ollut ja kulttuurivastaajat ja esimiehet vastasivat omin sanoin kysymyksiin. Ensimmäisessä kysymyksessä kysyttiin yksikön nimeä, joka oli ainut esitieto, jonka vastaaja antoi. (Kananen 2017, 92.)

Kyselytutkimuksessani sain yksityiskohtaista tietoa, koska vastanneet saivat kirjoittaa vapaasti. Tieto ei kuitenkaan valitettavasti päde laajalla alueella, koska vastaaja kertoi oman kokemuksensa omalta työpaikaltaan. (Raunio 1998, 216.) Lomakehaastattelun yksi hyvä puoli oli se, etten vaikuttanut omalla läsnäolollani kulttuurivastaavien ja esimiesten vastauksiin, niin kuin haastattelun yhteydessä olisi voinut käydä.

5.5.2 Lomakehaastattelun kysymykset

Kysely kulttuurivastaaville ja esimiehille oli onnistunut, sillä kysymyksiin vastattiin suurimmaksi osaksi monipuolisesti, vaikkakin lyhyesti. Huonoja ovat sellaiset kysymykset, joihin voi vastata joko kyllä tai ei. (Kananen 2017, 92.) Tällaisia kysymyksiä oli kyselyssäni kaksi. ”Onko jokin / mikä on muuttunut TaiKu-toiminnassanne pilotin aikana tai jälkeen?” Tähän kysymykseen ei tullut yhtään kyllä- tai ei-vastausta. Esi miehet ja kulttuurivastaavat kertoivat tapahtuneista muutoksista yksiköissään. Kysymyksen olisi voinut muotoilla niin että kysytään vain, mikä on muuttunut ja ”Onko jokin” jätettäisiin pois. Jälkikäteen ajateltuna eli aineiston analyysivaiheessa huomasin kuitenkin että, ”Onko jokin” oli hyvä lähtökohta kysymykselle, sillä se saattoi vähentää paineita kertoa, jos kaikki ei olekaan mennyt suunnitelmien mukaan.

Toinen kysymys oli: ”Ovatko suunnitellut jatkotoimenpiteet oikeita ja riittäviä mm. kulttuurivastaavien toimenkuva, kulttuurivastaavien tapaamiset, työparityöskentely, muun henkilöstön osaamisen hyödyntäminen, määräraha budjetissa, kulttuuritarjotin?” Tähän kysymykseen tuli yksi kyllä -vastaus. Se on kuitenkin vähän, sillä yhteensä 16 vastasi tähän kysymykseen. Suluissa esitetyt esimerkit kysymyksen lopussa olivat hyviä, sillä kaikki eivät välttämättä olisi ymmärtäneet, mitä jatkotoimenpiteillä tarkoitetaan.

Yhdessä kysymyksessä kysyttiin, minkälaista taide-, kulttuuri- ja luovaa toimintaa yksiköissänne tällä hetkellä toteutetaan. Osa vastaajista kirjoitti yksinkertaisen luettelon. Osa kirjoitti enemmän ja sain tietoa muun muassa toiminnan järjestämisestä, resursseista ja ajankäytöstä. Määrällisessä tutkimuksessa kysymyksen olisi voinut toteuttaa esimerkiksi luettelolla, jonne vastaaja rastittaa toiminnat, joita hänen yksikössään on toteutettu. Se olisi tuottanut kyllä faktoja, mutta analysoitavaa olisi ollut paljon vähemmän. Olisi ollut myös vaikea keksiä tarpeeksi paljon vastausvaihtoehtoja ja moni olisi joutunut kirjoittamaan ”muuta, mitä?” -kohtaan.

Minulla ei ollut tutkijana mahdollisuutta esittää jatkokysymyksiä. Esi miesten ja kulttuurivastaavien vastaukset nostivat esiin uusia kysymyksiä. Tavallisessa tutkijan ja tutkittavan välisessä haastattelussa tutkija voi kysyä tarkentavia kysymyksiä ja esi-

merkiksi pyytää haastateltavaa perustelemaan kantaansa. Vuorovaikutus haastattelijan ja haastateltavan välillä voi lisätä myös luottamusta ja haastateltava kokee, että hänestä ollaan kiinnostuneita. (Kananen 2017, 99.) Käytin esiin nousseita kysymyksiä kuitenkin hyväksi tulosten hyödyntäminen -kohdassa.

Määrällisessä tutkimuksessa on tärkeää, että kaikki ymmärtävät kysymyksen samalla tavalla. Laadullisessa tutkimuksessa myös väärin ymmärretyt kysymykset voivat sisältää hyödyllistä tietoa. Opinnäytetyöni kyselyyn vastanneet olivat mielestäni ymmärtäneet kysymykset hyvin. Vastaja saattoi kirjoittaa asiaa jo seuraavaan kysymykseen ja toistoa oli saman ihmisen vastauksissa jonkin verran. Tämä täytyi ottaa huomioon aineiston kvantifioinnissa, ettei tulos vääristy.

5.5.3 Aineiston analyysi

Analysoin aineistoni aineistolähtöisesti. Sen peruslähtökohta on, että aineiston yksittäisistä asioista luodaan yleistyksiä. (Eskola & Suoranta 1998, 83.) Aineistoa tiivistetään ilman, että tietoa kuitenkaan katoaa. Tietoa pyritään päinvastoin lisäämään ja aineistoa selkeyttämään. (Eskola & Suoranta 1998, 137.)

Yksittäinen vastaus ei tuota välttämättä vielä tietoa. Esimerkiksi, kun vastauksessa sanotaan, että heillä on kiinnitetty enemmän huomiota taiteeseen, kulttuuriin ja luovaan toimintaan, niin sen voi tarkoittaa mitä vain korulauseen ja konkreettisen toiminnan välillä. Tällöin pitää katsoa, miten hän on muuten vastannut muihin kysymyksiin, ennen kuin tulkinnan voi tehdä.

Taulukko 1. Esimerkki teemoittelusta.

Raakateksti	Alakäsitteet	Yläkäsite
"Toimintaan varattu aika tulee olla korvamerkittyä"	Ajankäytön suunnittelu	Resurssit
"Ollaan yritetty aikatauluttaa toimintaa hoitotyön oheen"	Liian vähän henkilökuntaa toiminnan toteuttamiseen	
"Henkilökunnan aika ei tahdo riittää ylimääräiseen tekemiseen päivittäisten työtehtävien lisäksi"		

Taulukon 1 esimerkissä on kyse aineettomista resursseista eli työntekijöistä ja heidän osaamisestaan. Ajankäytön suunnittelussakin on kyse resurssien käytöstä. Jos henkilökunnan aika ei riitä, joko henkilökuntaa tai aikaa on liian vähän. Sosiaali- ja terveysalalla tehdään kuitenkin paljon vuorotyötä ja ennalta määrättyjä työtunteja eli työpäivää tai vuoroa ei voida pidentää. Sen takia kyseessä on henkilökunnan vähyys tai työpäivän kulkua ei ole suunniteltu tarpeeksi hyvin.

5.5.4 Aineiston kvantifioiminen

Kvantifioiminen tarkoittaa sitä, että laadulliseen aineistoon sovelletaan määrällistä analyysiä. (Eskola & Suoranta 1998, 164). Esitän tutkimustuloksissani tutkimukseni pääpiirteitä taulukkomuodossa. Laskin yksinkertaisesti aineistossa toistuvia tekijöitä. Sama vastaaja saattoi toistaa saman tekijän eri kysymyksissä. Tämä on huomioitu ja tekijä lasketaan vain kerran samalta ihmiseltä.

Aineiston kvantifioiminen kuuluu analyysimenetelmänä sisällön erittelyyn. Sisällönanalyysi ja sisällön erittely on hyvä erottaa käsitteinä toisistaan. Sisällön erittelyllä tarkoitetaan tekstin sisällön kuvaamista kvantitatiivisesti. Siinä tiedot voidaan kerätä sanallisessa muodossa tai sanallisina ilmaisuina, mutta mekaanisten sanojen laskemisen sijaan keskitytään sanojen ja ilmaisujen välisiin yhteyksiin. Sitä vastoin sisällönanalyysillä tarkoitetaan aineiston sisällön kuvaamista sanallisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 107–108.)

Laadullisessa tutkimuksessa ei tarvitse esittää tutkimustuloksia numeraalisessa muodossa. Siitä huolimatta samankaltaisuuksia etsitään aineiston analyysivaiheessa. Samaan tekijään viittaavat kohdat luokitellaan aineistosta esimerkiksi eri värejä käyttäen. Lukumäärät lasketaan mekaanisesta aineistosta. Minun oli suhteellisen helppo muuttaa aineistoa määrälliseen muotoon, sillä vastauksissa käytettiin paljon samoja sanoja samoissa kysymyksissä. Esimerkiksi moni kertoi saaneensa uusia ideoita toiminnan järjestämiseen. Kun joku käytti sanaa ”vinkkejä”, niin se oli helppo liittää samaksi asiaksi idean kanssa.

Tuloksissani esittämät pylväsdiagrammit eivät ole tutkimuksen tulosten kannalta yhtä merkityksellisiä verrattuna määrällisiin tutkimuksiin. Eivät ainakaan näin pienessä aineistossa. Ne voivat kuitenkin nopeuttaa tulosten läpi selaamista ja elävöittää työtä. Minulle aineiston määrälliseen muotoon muuttaminen antoi itsevarmuutta siihen, etteivät tutkimustulokseni perustu vain omaan tuntumaani.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimukseni aineisto koostuu kahdeksan esimiehen ja yhdeksän kulttuurivastavaan vastauksista koskien TaiKu-pilottia, jota heidän yksiköissään toteutetaan. Sekä kulttuurivastaavat että esimiehet vastasivat samaan kyselyyn.

Esitetty tulos ei päde jokaiseen vastanneeseen, mutta en myöskään perusta tulkintaani yksittäistapauksiin. Saatan kuitenkin käyttää yksittäistapausta esimerkkinä, mutta silloin kerron, että kyseessä on yksittäistapaus. Tulkintani pätevät laajasti aineistoon, mutta aineiston pienuuden ja eri laajuisten vastausten takia kaikki tutkimustulokset eivät päde suurimpaan osaan vastaajista.

Osa tutkimustuloksista on muutettu määrälliseen muotoon, ja niistä esitetään kuviot sanallisten vastausten tukena. Tutkimustulokset perustuvat siihen, mitkä asiat toistuivat eniten vastauksissa. Myöhemmin, johtopäätöksissä, tuloksia analysoidaan enemmän teorialähtöisesti.

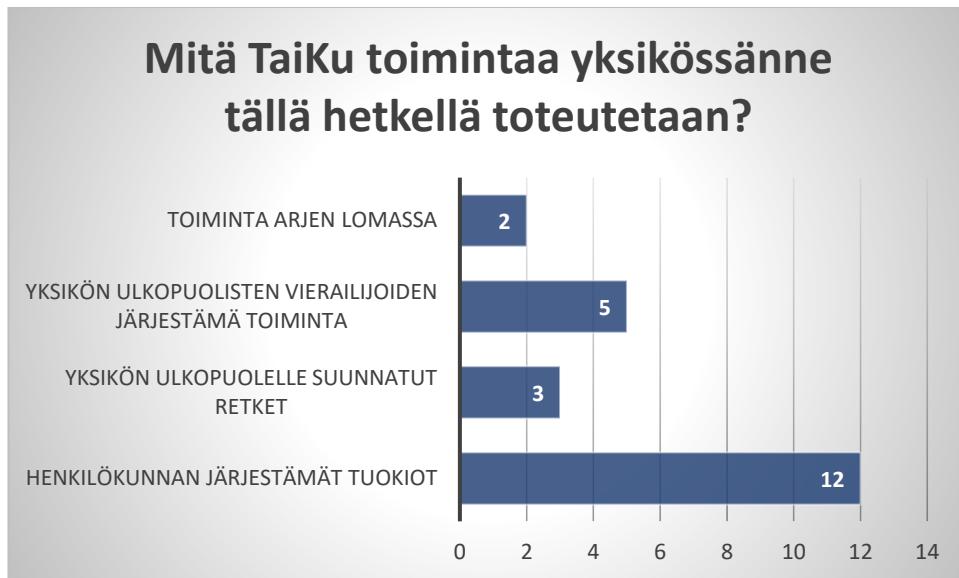
Tutkimuksessa mukana oli paljon erilaisia sosiaali- ja terveysalan yksiköitä, joten esimiesten ja kulttuurivastaavien vastauksia on vaikea vertailla keskenään. Osa esimiehistä saattaa olla paljon mukana asiakastyössä ja osa hoitaa lähinnä hallinnollisia tehtäviä. Tämän takia esimiesten ja kulttuurivastaavien vastaukset on yhdistetty tuloksissa.

Kulttuurivastaavien ja esimiesten vastauksista nousi esiin analysoinnin seurauksena neljä teemaa, joita käytän tutkimustulosten esittämisessä. Nämä teemat ovat taide- ja kulttuuritoiminta yksiköissä, pilotista seuranneet hyödyt, pilotin aikana tapahtuneet muutokset ja haasteet.

6.1 Taide- ja kulttuuritoiminta yksiköissä

Sekä kulttuurivastaavien että esimiesten vastauksissa lueteltiin monipuolisesti, mitä taide- ja kulttuuritoimintaa on toteutettu ja keitä vierailijoita on käynyt.

Kulttuurisessa vanhustyössä toiminnan tasot jaettiin henkilökunnan, vapaaehtoisten ja ammattilaisten järjestämään toimintaan. Tutkimuksessani oli tarpeellista jakaa toiminnan taso ennalta suunniteltuun toimintaan ja arkiseen luovaan toimintaan, koska osa vastaajista koki nämä kahtena erillisenä asiana.

Kuvio 3. Taide- ja kulttuuritoiminta yksiköissä.

Kysymys on sama kuviossa 3 kuin yksiköihin lähetetyssä kyselyssä. Kysymys saattaa kuulostaa siltä, että sillä viitataan enemmän järjestettyyn toimintaan kuin arjen pieneen luovuuteen. Suurin osa taide- ja kulttuuritoiminnasta oli oman henkilökunnan järjestämää.

Vastaaja määritteli itse, miten hän ymmärtää käsitteen tällä hetkellä. Kaikkien vastanneiden luettelemia asioita ei ole todennäköisesti toteutettu aivan lyhyen ajan sisällä. Toiset taas saattoivat kertoa, mitä he ovat aivan viime aikoina toteuttaneet yksikössään ja toisilla oli säännöllinen viikko-ohjelma. Tämän takia nämä tutkimustulokset eivät ole kovin tarkkoja.

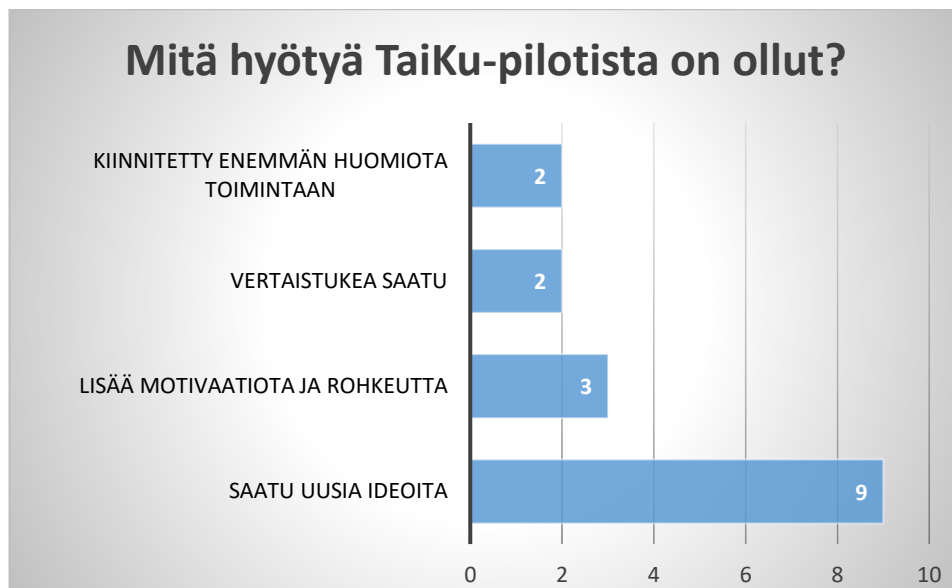
Liikasen tutkimuksessa vanhainkodista tehtiin paljon vähemmän vierailuja yksikön ulkopuolelle kuin kehitysvammaisten palvelukodissa ja mielenterveyskuntoutujien kotiuttamisvalmennuksessa. (Liikainen 2003, 107–108). Tämä päti myös minun aineistossani. Yksikön ulkopuolelle suunnattuja vierailuja tai retkiä oli vähän tai ei ollenkaan.

Palveluasumisessa hoitajien järjestämät tuokiot näyttäytyvät yleensä kaikille työntekijöille ja myös esimiehelle, koska silloin pyritään yleensä saamaan kaikki halukkaat mukaan eli toiminta näkyy. Tuokiot saatetaan merkitä myös valkotaululle ja kalentereihin. Vierailevat esiintyjät saattavat jäädä vielä paremmin mieleen, ja usein vierailut sovitaan esimiehen kautta. Siksikin varmaan vastanneet luettelivat ensimmäiseen tämän tyyppistä toimintaa. Hoitajan ja asukkaan yhteiset hetket voivat tapahtua vaikka asukkaan huoneessa, jolloin muu henkilökunta ei tätä huomaa.

Osa keskittyi vastauksissaan enemmän ennalta suunniteltuun ja osa arjen lomassa tapahtuvaan toimintaan. Ennalta suunnitellun toiminnan kannalta pidettiin tärkeänä, että siihen varattu aika olisi korvamerkittyä. Se itsessään tekee toiminnasta suunniteltua, tiettyyn aikaan tapahtuvaa toimintaa. Yksi vastaaja kertoikin, että pilotin johdosta hänen yksikössään on varattu pari kertaa aika toiminnan toteuttamiseen. Se ei tietenkään kerro, onko siitä tullut jatkuva tapa.

6.2 TaiKu-pilotista seuranneet hyödyt

Kaikista selkein tutkimustulos on se, että kulttuurivastaavien tapaamiset on koettu hyväksi ja hyödyllisiksi. Tässä esitetyt hyödyt ovat nimenomaan kulttuurivastaavien tapaamisista seuranneita hyötyjä. (Kuvio 4.)

Kuvio 4. TaiKu-pilotista seuranneet hyödyt.

Työpajojen ansioista taide- ja kulttuuritoiminnan tärkeys tiedostetaan paremmin, vaikka toimintaa onkin järjestetty aina. Siksi toimintaan kiinnitetään nyt enemmän huomiota.

Monissa vastauksissa kerrottiin, että kulttuurivastaavien työpajoista on saatu uusia ideoita ja vinkkejä taide- ja kulttuuritoiminnan toteuttamiseen. Kulttuurivastaavan tehtävänä on tuoda ideat yksikköön toteutettavaksi ja saada myös muut työntekijät innostumaan niistä. Ideoiden saaminen ei kuitenkaan välttämättä kerro, että ideoita olisi toteutettu tai että toimintaa olisi enemmän tai se olisi monipuolisempaa. Nämä muut asiat saattoivat käydä ilmi jo samasta vastauksesta tai vastanneen muista vastauksista eli jälleen tulkinta täytyi tehdä kokonaisvaltaisesti.

Välillä oma ajatusmaailma suppenee, jolloin on hyvä, kun muut tuovat uusia ideoita ja omakin luovuus lähtee taas nousuun uusia ideoita keksien. (Esimies)

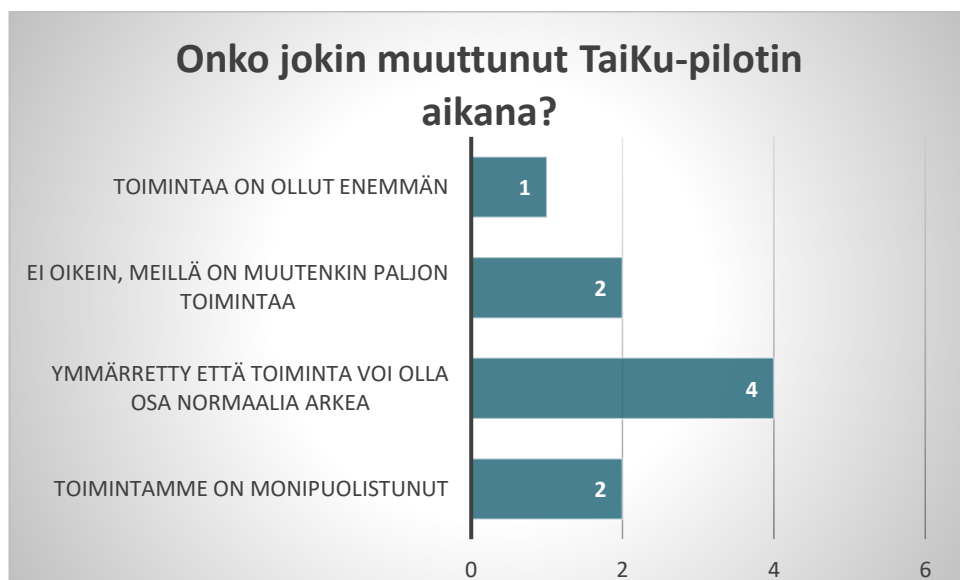
Motivaation ja rohkeuden saaminen kertoo jo vähän enemmän, että toimintaa olisi jo toteutettu. Motivaatio ja rohkeus liittyy ryhmästä saatuun vertaistukeen. Yksiköstä riippuen kulttuurivastaavia on yksikössä yksi tai kaksi, joten varsinkin yksikön ainoalle kulttuurivastaavalle muiden kulttuurivastaavien tapaaminen voi olla hyvin tärkeää.

Kulttuurivastaavien tapaamiset tärkeitä. Saa uusia ideoita sekä kuulee muiden vastaavien toteuttamia toimintoja ja kokemuksia niistä. (Kulttuurivastaava)

TaiKu-pilotti koskettaa sosiaali- ja terveysalan työpaikkoja ja toiminta suunnataan asukkaille tai asiakkaille. Kysymykset olivat sen suuntaisia, että ne oli suunnattu hankkeen toteutumiseen eikä asiakkaiden kokemuksiin.

6.3 TaiKu-pilotin aikana tapahtuneet muutokset

Taide- ja kulttuuritoiminnan ei tarvitse olla aina etukäteen suunniteltu tuokio isolle porukalle. Tämän oli myös osa vastanneista oivaltanut. (Kuvio 5.)

Kuvio 5. TaiKu-pilotin aikana tapahtuneet muutokset.

Vain yksi vastaaja kertoi suoraan, että toimintaa on ollut enemmän. Toiminnan määrän kasvua ei pysty varmasti sanomaan ilman tilastoitua tietoa. TaiKu-pilotissa on käytössä kulttuuripäiväkirjat, mutta ne otettiin käyttöön vasta hankkeen aikana.

Se, että vastanneet kertoivat ymmärtäneensä, että toiminnan ei tarvitse olla aina suunniteltua, liittyi myös siihen, että taide- ja kulttuuritoimintaan on kiinnitetty enemmän huomiota. Sen takia taide- ja kulttuuritoimintaa saattoikin olla enemmän kuin aikaisemmin oli ajateltu.

Olen kiinnittänyt huomioita, että meillä tapahtuu aika paljon talossa erilaista asukkaita aktivoivia juttuja. Niitä ei ole vaan arvostanut, kun ajatus on koko ajan ollut, että sen pitää olla aina joku hyvin suunniteltu tuokio isolle porukalle, vaikka virikkeellinen hoitaminenkin tuo asukkaalle yhteisöllisyyttä ja virikettä. (Esimies)

Kahdessa vastauksessa kerrottiin, että heillä järjestetään muutenkin paljon taide- ja kulttuuritoimintaa, eikä TaiKu-pilotti ole näin vaikuttanut toiminnan määrään. (Kuvio 5.) Heillä oli toiminnalle säännöllinen viikko-ohjelma tai työntekijä, jonka vastuulla toiminta on. Se ei poissulkenut sitä, että myös he kertoivat saaneensa uusia ideoita toiminnan toteuttamiseen. Jotkut toivoivat, että heidän yksikössään olisi oma työntekijä, jonka vastuulla toiminta olisi tai joku ulkopuolinen kävisi pitämässä toimintaa.

Vaikka jokaisessa yksikössä olisi oma taide- ja kulttuurityöntekijä, jonka työtehtäviin kuuluisi vain toiminnan toteutus, hän tarvitsisi kuitenkin muiden työntekijöiden tuen. Tähän vaikuttaa yksinkertaisesti se, että asukas voi tarvita apua liikkumisessa ja muutenkin enemmän tukea, jolloin tarvittavan henkilökunnan määrä pitää suhteuttaa osallistujien tarpeisiin.

6.4 Haasteet

Kolmessa vastauksessa kerrottiin, että henkilökuntaa on ollut välillä liian vähän toiminnan toteuttamiseen. Osa syistä oli kuitenkin ohimeneviä.

Yleisempi haaste oli muun henkilökunnan motivointi toiminnan järjestämiseen. Vastauksista ei ilmennyt kuitenkaan muutosvastaisuutta työntekijöiden tai esimiehen tahoilta. Vain yksi vastaaja kertoi tärkeäksi asiaksi pilotin kannalta esimiehen ja joh-toportaan tuen ja monista vastauksista sai sen käsityksen, että ilmapiiri on hyvä.

Esimiehet oli otettu alusta asti mukaan TaiKu-pilotin suunnitteluun esimerkiksi kulttuurivastaavien tapaamisten ja työajan käytön takia. Uskon, että tämä on vaikuttanut positiivisesti vastaajien työpaikkojen ilmapiiriin. Vastaajien esittämistä kysymyksistä ja haasteista osa on sellaisia, jotka olisi hyvä ottaa esille esimiehen kanssa. Asiat voidaan ottaa puheeksi esimerkiksi viikkopalaverissa.

Kyselyssä kysyttiin, mikä on tärkeintä TaiKu-toiminnan onnistumisen ja kehittymisen kannalta tulevaisuudessa. Kysymys sisältää itsessään ajatuksen toiminnan jatkuvuudesta, mutta moni vastasi, että tärkeintä on toiminnan jatkuvuus ja ylläpitäminen.

Toiminnan jatkuvuuden kannalta nähtiin tärkeäksi

- Kulttuurivastaavien yhteydenpito keskenään
- Muun henkilökunnan motivointi
- Kulttuurivastaavien motivaation ylläpitäminen
- Yhdyshenkilö jatkossakin, joka järjestää kulttuurivastaavien tapaamiset

Minulle tuli yhteydenpidosta heti mieleen WhatsApp-ryhmän perustaminen, ellei sitä jo ole tehty. Kulttuurivastaavien tapaamiset on järjestetty tähän asti hyvin ja niin on tärkeää jatkossakin. Muun henkilökunnan motivointi lähtee siitä, että kaikkia tiedotetaan TaiKu-pilotista.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimustuloksista ilmeni, että TaiKu sotessa -pilottihankkeen tärkein tavoite on turvata toiminnan jatkuvuus. Kyselyyn vastaajat näkivät sen tärkeänä asiana. Kulttuurivastaavien tapaamiset ja osaavat hankkeen vetäjät luovat kuitenkin hyvän pohjan TaiKu-pilotille, minkä ansiosta pilotti on käynnissä koko ajan, jolloin sitä voidaan myös kehittää helposti. TaiKu-pilotti on koettu kokonaisuudessaan hyvänä. Vastajilla oli omat yksikkökohtaiset haasteensa toiminnan toteuttamisessa ja onkin tärkeää, että erityyppiset yksiköt huomioitaisiin kulttuurivastaavien tapaamisissa. Yksi ilmenyt haaste on ajankäytön suunnittelu, mikä on myös yksikkökohtainen asia.

Toinen haaste oli muidenkin työntekijöiden innostaminen ja motivointi taide- ja kulttuuritoiminnan järjestämiseen. Toimintaa ei kuitenkaan vastustettu millään tavalla.

7.1 Työntekijöiden asenteet

Vastauksista ei käynyt ilmi, että joku epäilisi taiteen, kulttuurin ja luovan toiminnan hyötyjä. Toiminnan tärkeys tiedostettiin ja hankkeen jatkuvuutta pidettiin tärkeänä. Taide- ja kulttuuritoimintaa pidetään tärkeänä osana asukkaiden arkea ilman, että sen hyötyjä täytyisi kummemmin perustella. Uskonkin, että työntekijät kokevat itsensä toiminnan järjestämisen mukavaksi. Tästä huolimatta tutkimustuloksissa ilmeni, että työntekijöiden motivointi toiminnan järjestämiseen on haaste.

Korkalo ja Mustanoja kehittivät Enontekiön vanhainkodin asukkaille viriketoimintaa tavoitteenaan, että siitä tulisi osa arkea ja kokonaisvaltaista hoitoa. He totesivat johtopäätöksissään, että vaikeinta oli työntekijöiden innostaminen viriketoiminnan toteuttamiseen. Korkalo ja Mustanoja kertoivat, että syynä oli kiire, mutta henkilökunnalla vaikutti olevan kuitenkin kiinnostusta viriketoimintaa kohtaan. (Korkalo & Mustanoja 2012, 47.)

TaiKu-pilotissa saattaa olla kyse samasta asiasta eli toiminnan järjestäminen saatetaan kokea arkea hankaloittavana asiana. Varsinkin, kun osa vastaajista kertoi, että työntekijöitä on liian vähän toiminnan järjestämiseen.

Esimiesten ja kulttuurivastaavien vastauksista ei pystynyt toteamaan eroavaisuuksia asenteessa taide- ja kulttuuritoimintaa ja pilottia kohtaan. Osa esimiehistä on enemmän muissa tehtävissä kuin asukkaiden arjessa, mutta myös he sanoivat, että TaiKu-pilotti vaikuttaa hyvältä ja positiivista palautetta on tullut.

7.2 Taide- ja kulttuuritoiminnan edellytykset

Taide- ja kulttuuritoiminnalle on erilaiset edellytykset yksiköissä, joissa henkilökunta on vuorokauden ympäri paikalla ja yksiköissä, joissa käydään asiakkaan kotona tai asiakas tulee sovitulle käynnille. Näissä tilanteissa kuitenkin keskitytään asiakkaan osallisuuteen ja käytetään sosiaalityön menetelmiä.

Hanna-Liisa Liikanen esittää johtopäätöksissään kuusi edellytystä yhteistoiminnan kehittymiselle. Hän käyttää sanaa yhteistoiminta, koska taide- ja kulttuuritoiminnan syntyminen edellytykset ovat osittain samat kuin virike ja päivätoiminnassa. (Liikanen 2003, 154-155.) Kokosin johtopäätöksissäni TaiKu-pilotin edellytyksiä Kuntayhtymä Kaksineuvoisen tutkimustulosten ja teorian pohjalta.

Taide- ja kulttuuritoiminta nähdään tärkeäksi osaksi jokaisen elämää ja tarpeita. Mielestäni tämä toteutuu ja esimiehet ja kulttuurivastaavat listasivat paljon toimintaa, jota heidän yksikössään järjestetään. Taide- ja kulttuuritoiminnassa korostuivat henkilökunnan järjestämät tuokit. Ulkopuolisissa esiintyjissä korostuivat hartaudet ja virret. TaiKu-pilotin aikana yksiköihin on tullut myös muita esiintyjä, joita keuhuttiin. Vastanneet kertoivat myös omia ideoitaan, joita he haluaisivat toteuttaa. Minusta se kertoo innokkuudesta toimintaa kohtaan.

Kyselyyn vastanneet toivoivat, että he voisivat järjestää enemmän toimintaa asukkaille ja heillä olisi enemmän aikaa pakollisten työtehtävien lisäksi. Vastuksista pystyi huomaamaan pahoittelevan sävyn, jos toimintaa ei ollut pystytty järjestämään tarpeeksi. Liikanen mainitsi omahoitajuuden tärkeyden. Omahoitaja toimii yhteyshenkilönä asukkaan, asuinyhteisön ja omaisten välillä. Minua kiinnostaisikin, onko

Kaksineuvoisen yksiköissä käytössä järjestelmällisesti asukkaan ja omahoitajan väliset yhteiset hetket. Niissä voisi nimittäin hyödyntää taide- ja kulttuuritoimintaa.

Asenteet muuttuvat tasa-arvoisemmiksi kulttuurin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattikuntien kesken. Liikasen väitöskirja on 2000-luvun alusta ja yhteiskunta on varmasti muuttunut siitä tasa-arvoisemmaksi ja vieraita kulttuureja kunnioitetaan paremmin. Nykyään sosiaali- ja terveysalalla on paljon vieraista kulttuureista kotoisin olevia työntekijöitä ja ulkomailta tullaan Suomeen suorittamaan kansainvälinen sairaanhoitajan tutkinto, jolloin he suorittavat harjoittelunsa Suomen sosiaali- ja terveyspalveluyksiköissä.

Hoitolaitosten jäykkä päiväjärjestys joustaisi ja antaisi tilaa luovuudelle ja keuille. Tämä kohta liittyy ajankäytön suunnitteluun, henkilökunnan motivaatioon ja arjen luovaan toimintaan. En tiedä, kuinka tiukka päiväjärjestys opinnäytetyöni yksiköissä on, mutta kaikissa on varmasti pakolliset päivittäiset työtehtävänsä. Se, että ymmärrettiin, ettei toiminnan tarvitse olla välttämättä ennalta suunniteltua isolle porukalle, tuntui madaltavan kynnystä taide- ja kulttuuritoiminnalle.

Ennalta suunnitelluissa tuokioissa ei tietenkään ole mitään vikaa ja esimerkiksi päivätoiminnassa ennalta suunnittelu kuuluu asiaan. Ennalta suunniteltu toiminta ei myöskään vie spontaaniuuden mahdollisuutta pois.

Riittävä henkilökunta. En usko, että henkilökunnan määrää tullaan nostamaan tulevaisuudessa. Vastauksissa näkyikin enemmän ajankäytön suunnittelu ja henkilökunnan motivaatio haasteena. Lisäksi yksiköissä kävi paljon ulkopuolisia vierailijoita järjestämässä toimintaa. Vierailijoissa korostui yhteistyö seurakuntien kanssa. Samat tahot toistuivat eri vastauksissa, joten yksikön ulkopuolisia esiintyjä osataan selvästi hyödyntää.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaat kulttuuritoimen tasavertaisina asiakaina. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaat nähdään kyllä ihmisinä ketkä tarvitsevat taide- ja kulttuuritoimintaa ja sitä järjestetäänkin sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä. Tutustuin Kauhavan kulttuuritoimen toimintaan ja tapahtumat ovat usein sellaisia, jonne joidenkin sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaiden on vaikea

mennä. Esimerkiksi jos tehostetusta palveluasumisesta vierailaan yksikön ulkopuolella, lisäksi yleensä tarvitaan esimerkiksi vapaaehtoisista, omaisista ja opiskelijoista. Monet asukkaat tarvitsevat pyörätuolin varsinkin ulkona liikkumisen tukena.

Kauhavalla on kuitenkin kulttuurikaveritoimintaa, jota Aijjoos-toiminta organisoii. Kulttuurikaveri on koulutettu vapaaehtoinen, joka lähtee kaveriksi esimerkiksi teatteriin. Tällöin kynnyks lähteä kulttuuritoimintaan mukaan voi olla pienempi, kun kulttuurikaveri varaa esimerkiksi pääsyliput, tilaa taksin ja tulee seuraksi. (Kauhavan kaupunki.) Vain yksi vastaaja kertoi, että heillä hyödynnetään kulttuurikaveritoimintaa kotihoidossa. Kulttuurikaveritoimintaa onkin todennäköisesti enemmän kotona asuvien keskuudessa kuin palveluasumisyksikössä asuvilla. Kulttuurikaveripyynnön voi kuitenkin täyttää kuka tahansa. Vammaispalvelulain piirissä elävillä saattaa olla henkilökohtainen avustaja, joka on mukana myös kulttuuriharrastuksissa.

Riittävät määrärahat. Määrärahat ovat välttämättömiä. Osa koki, että rahaa on liian vähän ja osa kehui määrärahoja. Tasa-arvon vuoksi taiteille ja esiintyjille kuuluu myös rahallinen korvaus työstä. Vapaaehtoistyöllä on suuri merkitys sosiaali- ja terveysalalla. Vastaajat luettelivat paljon eri tahoja, jotka vierailivat yksikössä esiintymässä tai järjestämässä toimintaa. Osa heistä oli hyvin todennäköisesti vapaaehtoisia. Määräraha mahdollistaa myös taiteilijoiden palkkaamisen.

7.3 TaiKu-pilotin jatkuvuus

TaiKu-pilottia organisoidaan ulkoa päin eli se eroaa työpaikan sisäisestä kehittämis-työstä siten, ettei hankekoordinaattori tai vetäjä ole töissä yksikössä, johon pilotti kohdistuu. Kulttuurivastaavien työpajoja voidaan pitää täydennyskoulutuksena ja kulttuurivastaavilla on itsellään suuri vastuu siitä, kuinka he toteuttavat oppimaansa työpaikallaan. Autoritääristä valvojaa ei ole.

Tutkimustulosten perusteella on vaikea antaa ehdotuksia työpaikoille, koska yksiköt ovat erilaisia. Monet kulttuuri- ja taidetoimintaan liittyvät opinnäytetyöt suuntautuvat yhteen yksikköön, ja tutkija on itse siellä havainnoimassa ja järjestämässä toimintaa. Opiskelija saattaisi koota yksikköön esimerkiksi oman kulttuurikansion. Kauhavalalla ei ole sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitosta ja opiskelijat loistivat poissaolollaan kulttuurivastaavien ja esimiesten vastauksissa. Itse olen ollut harjoitteluissa suuremmissa kaupungeissa ja huomannut, kuinka opiskelijoita osataan hyödyntää. Itsestäni on ollut opiskelijana mukava toteuttaa asioita, joihin työntekijöillä ei ole ollut aikaa.

Kulttuurivastaavien tapaamiset on järjestetty hyvin. Tärkeää on, että kulttuurivastaavat voivat jatkossakin osallistua niihin. Jos kulttuurivastaava on estynyt tule-
masta, mielestäni olisi hyvä, jos joku muu samalta työpaikalta voisi tulla hänen tilalleen. Tässä tilanteessa pitäisi ottaa tiedonkulku huomioon.

Vastaajat pitivät määrärahoja tulevaisuuden kannalta tärkeänä. Osa vastaajista kertoi, että rahan vähyys on toimintaa rajoittava tekijä ja osa, kuinka saadut rahat auttavat paljon. Yksikkökohtainen osuus oli 300 € yksikköä kohden. En osaa kommentoida summan riittävyttä, sillä siihen vaikuttaa esimerkiksi yksiköiden koko budjetti ja yhteistyökumppanit. Määrärahat pitää kuitenkin olla. Rahaa menee myös kulttuurivastaavien tapaamisten järjestämiseen, joista kenelläkään ei ollut kuin hyvää sanottavaa. Rahan vähyys ei ollut päivittäisen toiminnan este, mutta rahalla mahdollistetaan erilainen toiminta esimerkiksi vierailut yksikön ulkopuolella ja taiteilijoiden palkkaaminen.

Tutkimuksessa ei käynyt ilmi, onko työparityöskentelyä päästy vielä toteuttamaan. Se voisi tukea kulttuurivastaavien kiinnostusta ja innostusta.

8 POHDINTA

8.1 Tutkimuksen arviointi ja luotettavuus

Jo ennen kuin aineistoni oli varmistunut, minulla oli tiedossa riski, että voin saada liian vähän vastaajia. Myöhemmin odotin, kuinka moni kulttuurivastaaja vastaa Webropol-kyselyyn. Sain lopulta tuplattu aineistoni määrän ottamalla mukaan myös esimiesten vastaukset. Koska suurin osa vastanneista esimiehistä ja kulttuurivastaajista olivat eri yksiköistä, sain tutkimukseeni mukaan useampia yksiköitä, mikä parantaa tutkimuksen luotettavuutta. Aineisto paljastui sen verran laajaksi, että pystyin muuttamaan sitä jonkin verran myös määrälliseen muotoon.

Laadullisessa tutkimuksessa ei voida tarkkaan määrittää, kuinka paljon aineistoa täytyy olla. (Kananen 2017, 93) Sain vastattua tutkimuskysymyksiin, eli siinä mielessä aineisto oli riittävä. Aineisto oli sen verran pieni, että koin sen olevan hallinnassani. Analyysin tekeminen ei ollut nytkään helppoa ja uskon, että se olisi ollut vaikeampaa isomman aineiston kanssa.

Webropol-kyselyssä puhuttiin taide-, kulttuuri- ja luovasta toiminnasta. Opinnäytetyön teoriaosuudessa käytin muitakin ilmaisuja kuten kulttuurinen vanhustyö. Tutkimuksen tuloksissa ja johtopäätöksissä olen kuitenkin erottanut omat ilmaisuni ja vastanneiden ilmaisut ja käytän kyselyn ja kyselyyn vastanneiden ilmaisuja.

Aineistoa käsitellessäni olen käyttänyt yksiselitteisiä tulkintatapoja ja pystyn jälkikäteen näyttämään, kuinka olen aineiston avulla päätenyt johonkin lopputulokseen. Analyysi on siis toistettavissa.

Aineisto kerättiin yli vuosi sen jälkeen, kun ensimmäinen kulttuurivastaavien tapaminen järjestettiin. TaiKu-pilotti oli siis toiminut jo hyvän aikaa, joten vastaajat pystyivät jo kertomaan, kuinka pilotti on toteutunut heidän yksiköissään. Jos kysely olisi tehty liian aikaisin, toimintatavat eivät olisi ehkä vielä muotoutuneet tai alkuinnostus olisi voinut vääristää tuloksia.

Kyselyyn vastaajat olivat valikoituneet tutkimukseen oman vastaushalunsa perusteella. Aineisto olisi voinut olla kattavampi, jos useampi olisi vastannut kyselyyn. Valikoitumisen ansioista kyselyyn vastaajat kuitenkin todennäköisesti osasivat kertoa olennaiset asiat paremmin, kuin jos vastaajat olisivat valikoituneet satunnaisuuden perusteella. Vastaajista kulttuurivastaavat ovat vapaaehtoisia ja heillä saattaa olla jo ennestään kiinnostusta tai harrastuneisuutta taide- ja kulttuurityöhön.

8.2 Tutkimuksen eettisyys

Tarkoitukseni oli esittää yleisesti, kuinka TaiKu sotessa -pilottihanke on toteutunut kokonaisuudessaan Kuntayhtymä Kaksineuvoisen sosiaali- ja terveystalvolyksiköissä. Suojelen kyselyyn vastanneiden henkilöllisyyttä. Heitä ei voi tunnistaa tutkimuksen tuloksista esimerkiksi sanamuotojen perusteella. Käytän raakatekstiä harakiten osoittamaan tutkimuksen tuloksia. Eri yksiköt eivät ole myöskään tunnistettavissa. Esimies tai kulttuurivastaava saattaa tunnistaa itsensä tai yksikkönsä, mutta viittaaan enemmän asioihin, jotka toistuivat useissa vastauksissa. Sanoisinkin, että esimiehet ja kulttuurivastaavat voisivat samaistua tutkimustuloksiin.

Varmistin, ettei Webropol-kyselystä saatu aineisto päätynyt ulkopuolisten käsiin. Tietokoneeni on henkilökohtainen ja suojattu. Kyselyistä ei käy ilmi vastaajien nimiä, vaan he täyttivät siihen vain yksikkönsä nimen. En ole itse tavannut kulttuurivastavia tai esimiehiä, enkä käynyt yksiköissä, joissa he ovat töissä. Minun on mahdollonta yhdistää vastaukset tiettyihin henkilöihin. En tiedä myöskään yhdenkään vastaajan tai vastaamatta jättäneen nimeä.

Ennen aineiston saamista tein tutkimussuunnitelman, jossa olin ottanut jo etukäteen eettiset asiat huomioon. Kuntayhtymän johtaja allekirjoitti minulle tutkimusluvan 29.6.2018.

8.3 Tulosten hyödyntäminen

Kyselytutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää pilotin toiminnan seurannassa. Tutkimuksessa saatuja näkökulmia voidaan syventää haastattelemalla kasvokkain.

Kulttuurivastaavat voivat lukea opinnäytetyöni ja sen tulokset ja peilata niitä omiin näkökulmiinsa. Esiin nousseista asioista voidaan keskustella kulttuurivastaavien tapaamisissa. Vertaistukea pidettiin vastauksissa tärkeinä. Toivonkin, että jotkut voivat samaistua opinnäytetyön tuloksiin.

Minua itseäni henkilökohtaisesti olisi kiinnostanut muun henkilökunnan kokemukset hankkeesta. Tiedotetaanko esimerkiksi uusia työntekijöitä ja sijaisia heti TaiKu-pilotista? Olisiko kulttuurivastaavan rooli sellainen, että esimerkiksi hänen lomansa ajaksi valitaan joku muu, joka ottaa vetovastuun?

Jos jossain yksikössä TaiKu-pilotti on koettu erityisen hyväksi ja toimintaa on ollut uusissa muodoissa ja enemmän, yksikön asukkaita voisi haastatella heidän kokemuksistaan. Minun opinnäytetyössäni ei ollut asukkaiden eikä asiakkaiden näkökulmaa ollenkaan, paitsi työntekijöiden kertomana.

8.4 Oma oppimiskokemus

Tämä opinnäytetyö on ensimmäinen opinnäytetyöni, jonka olen tehnyt. Opinnäytetyön prosessia helpotti se, että sain aineistoni valmiina. Kuitenkin, jos tekisin tämän tutkimuksen uudelleen, haluaisin vaikuttaa kyselyn kysymyksiin.

Olen hyvin tyytyväinen yhteistyöhön Kuntayhtymä Kaksineuvoisen kehittämispäällikkö Pirjo Heinon kanssa. Yhteistyömme alkoi jo syyskuussa 2017, mutta lopullinen aineistoni varmistui vasta kesäkuussa 2018. Ajatukseni itsenäisestä aineistonkeruusta olin hylännyt jo pari kuukautta aikaisemmin.

Tein opinnäytetyöni yksin. Tulosten esittämisessä ja analyysivaiheessa olisin kaivannut toisenkin ihmisen näkökulmaa. En kuitenkaan vaihtaisi yksin tekemistä pois, sillä sain työskennellä omien aikataulujeni mukaan. Opinnäytetyön teoriaosuuden

olisi voinut koostaa monella eri tavalla ja olenkin tyytyväinen, että sain tehdä sen omasta näkökulmastani.

Opinnäytetyöni prosessi on vaikuttanut näkemyksiini tulevaisuuden työllistymismahdollisuuksistani ja geronomian osaamisesta. Syyskuussa 2017 menin ensimmäistä kertaa harjoitteluun kolmannelle sektorille Aijjoos-toimintaan Kauhavalle. Se oli geronomian (AMK) -opintoihin kuuluva harjoittelu nimeltään ennakoiva ja voimavaralähtöinen työ. Hankkeessa työskentely on hyvä tapa päästä kehittämään vanhustyötä lähellä ihmisten arkea. En ennen Kauhavan harjoittelua ja tämän opinnäytetyön tekemistä ajatellut, että minulla olisi mielenkiintoa työskennellä kolmannelle sektorilla.

Ajattelin aluksi, että taide ja kulttuuri on minulle aiheena vaikea. Mietin, että geronomikoulutuksessa ei ole perehdytty kauheasti taide- ja kulttuurityöhön. Eräässä geronomikoulutukseen kuuluvassa harjoittelussa käytin taiteita hyödyntävää teemallista kuntoutusmenetelmää eli TTAP -menetelmää. Koin menetelmän hyväksi ja hyödylliseksi. Osasin myös soveltaa menetelmää ikääntyneihin kehitysvammaisiin, joilla oli omat haasteensa verrattuna vanhuksiin, joilla kehitysvammaa ei ole. Geronomiopiskelijat saavat vaikuttaa harjoitteluihinsa myös oman mielenkiintonsa mukaan eikä itse ole hakeutunut tietoisesti esimerkiksi päivätoimintaan.

Aiheeseen perehdyttyäni huomasin kuitenkin, että TaiKu-pilotissa on kyse samasta asiasta, mitä olen opiskellut 3,5 vuotta eli voimavaralähtöisestä ajattelutavasta. Se on myös varmasti useammalle tutumpi käsite kuin sosiokulttuurisuus tai kulttuurinen vanhustyö. Toki kulttuurivastaavat oppivat työpajoissaan sellaisia taiteen ja kulttuurin käytön menetelmiä, mistä en ole välttämättä kuullutkaan. TaiKu-pilotissa on kysymys sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisestä. Geronomikoulutuksessa saadut näkökulmat auttoivat kokonaisvaltaisessa ymmärtämisessä. Työpaikkojen arjen ja asiakkaan tarpeiden näkökulman lisäksi olen saanut tutustua lähiesimiesten, kuntien viranhaltijoiden ja palvelukeskusjohtajan työhön. Tästä oli erityisesti hyötyä, koska opinnäytetyössäni olin ulkopuolisen tutkijan roolissa.

Opinnäytetyötä varten tutustuin taiteen ja kulttuurin terveyttä edistäviin vaikutuksiin. Ymmärsin, että ennen teoriatietoon tutustumistakin olin ollut vakuuttunut taiteen ja kulttuurin hyvinvointi vaikutuksista. Sitä ei ollut vain tullut tarkemmin ajatelleeksi.

Saatoinkin kokea samanlaisia hyötyjä opinnäytetyön tekemisestä kuin kulttuurivastaavat ja esimiehet pilotin ansiosta. Vaikka taide- ja kulttuuritoimintaa pidetään yleisesti hyödyllisenä ihmiselle, hienoa olisi tietenkin vakuuttaa päättäjiä entisestään, että tällaiseen toimintaan kannattaa sijoittaa rahaa.

LÄHTEET

- Eskola, J & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. uud. p. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy
- Etelä-Pohjanmaan liitto. Ei päiväystä. Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja. Kulttuurinen vanhustyö. Esite.
- Etelä-Pohjanmaan liitto. Ei päiväystä. Päätyneet kulttuurihankkeet: Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja 2015-2018. [Verkkosivu]. [Viitattu 9.4.2018]. http://www.epliitto.fi/hyvinvointia_kuntiin_ilman_rajoja
- Hakonen, S. 2008. Ikäideat ikäkäytäntöjen työkaluiksi. Teoksessa: A. Suomi & S. Hakonen. (toim.). Kuluerastä voimavaraksi, sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Juva: WSOY, 33.
- Hantikainen, V & Hoivala, T. 2017. Uusien toimintatapojen käyttöönotto – esimerkkinä kinestetiikan hyödyntäminen. Teoksessa: J. Kulmala. (toim.). Parempi vanhustyö – Menetelmiä johtamisen kehittämiseen. Juva: PS-kustannus, 56.
- Heino, P. 2017. TaiKu sotessa -pilotti. Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hanke. Taide- ja kulttuuritoiminnan kehittäminen Ky Kaksineuvoisen sote-palveluissa. Yhteenvetotyöpaja. Julkaisematon.
- Hohenthal-Antin, L. 2006. Kutkuttavaa taidetta. Taidetoiminta seniori- ja vanhustyössä. Juva: PS-kustannus.
- Hohenthal-Antin, L. 2013. Muistellaan. Luovat menetelmät muistisairaiden tukena. Juva: PS-kustannus.
- Huhtinen-Hildén, L & Vilkuna, A-M (toim.) 2013. Kulttuurinen vanhustyö: taide kumppanina läpi elämän. Näkökulmia 7. 5.2013 järjestetyn työpaja-seminaarin teemoista. Metropolia ammattikorkeakoulu. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 4.6.2018]. Saatavana: http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Kulttuuri/Kehittaevae_hanketoiminta/julkaisut/kulttuurinen_vanhusty%C3%B6_web.pdf
- Hyyppä, M & Liikanen, H-L. 2005. Kulttuuri ja terveys. Helsinki: Edita publishing oy.
- Hyyppä, M. 2013. Kulttuuri pidentää ikää. Helsinki: Kustannus oy Duodecim.
- Kananen, J & Makkonen, T. (toim.). 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

- Kauhavan kaupunki. Ei päiväystä. Kulttuurikaveritoiminta. [Verkkosivu]. [Viitattu 17.10.2018] Saatavana: <https://www.kauhava.fi/palvelut/kulttuuri/kulttuurikaveritoiminta>
- Korkalo, T & Mustanoja, M. 2012. Sosiokulttuurinen toiminta osaksi arkea. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 22.7.2018]. Saatavana: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/39173/Korkalo_Tuija_Mustanoja_Minna.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kuntayhtymä Kaksineuvoinen. Ei päiväystä. Kaksineuvoinen. [Verkkosivu]. [Viitattu 28.5.2018]. Saatavana: <https://www.kaksineuvoinen.fi/fi/kaksineuvoinen/>
- L 728/1992. Laki kuntien kulttuuritoiminnasta.
- Liikanen, H-L. 2003. Taide kohtaa elämän. Arts in Hospital -hanke ja kulttuuritoiminta itäsuomalaisten hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa. Keuruu: Otava.
- Museovirasto. Ei päiväystä. Aineeton kulttuuriperintö. [Verkkosivu]. Aineeton kulttuuriperintö. [Viitattu 20.5.2018.] Saatavana: <http://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/index>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017. Faron sopimus voimaan Suomessa. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 9.4.2018]. Saatavana: http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/faron-sopimus-voimaan-suomessa
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2018. AILI vahvistaa kuntien yhteistyötä kulttuurisessa vanhustyössä. Uutinen. [Viitattu 4.6.2018]. Saatavana: http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/aili-vahvistaa-kuntien-yhteistyota-kulttuurisessa-vanhustyossa
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. Ei päiväystä. Prosenttitaiteen periaatteen laajentaminen. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 8.9.2018]. Saatavana: <https://minedu.fi/prosenttitaide>
- Osallistumisen hurmaa. Ei päiväystä. Toimintamalli. [Verkkosivu]. [Viitattu 13.10.2018]. Saatavana: <http://www.osallistumisenhurmaa.fi/?p=4>
- Pirinen, H. 2014. Esimies muutoksen johtajana. Helsinki: Talentum.
- Purontaus, S. 2018. Kokkolan kulttuuritoimen johtaja. Kokkolan kaupunki. Kulttuuriosallisuus ja syrjäytymisen ehkäisy. Näkökulmia syrjäytymiseen, osallisuuteen ja kulttuuriin. Osallisuus ja kulttuuri -seminaari. 30.1.2018. Seinäjoki. [Ppt-esitys]. [Viitattu 7.6.2018]. Saatavana: http://www.epliitto.fi/images/Kulttuuriosallisuus_Purontaus_%20300118.pdf

- Rantala, P. 2011. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöihin: Prosessianalyysi. Teoksessa: Taide käy työssä. [Verkojulkaisu]. [Viitattu 22.7.2018]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/133015/LAMK_2011_C_74.pdf?sequence=1
- Raunio, K. 1999. Positivismi ja ihmistiede. Sosiaalitutkimuksen perustat ja käytännöt. Gaudeamus. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Suomi, A. 2008. Voimaantuminen. Teoksessa A. Suomi & S. Hakonen. (toim.). Kullerästä voimavaraksi, sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Juva: WSOY, 118.
- Sininauhaliitto. 2014. Kristillinen ihmiskäsitys. [Verkkosivu]. TOIVE. Kristillinen vertaistoiminta. [Viitattu 12.9.2018]. Saatavana: <https://www.kristillinenvertaistoiminta.fi/hengellisyys/kristillinen-ihmiskasitys/>
- Sulkunen, P. 2006. Mikä ihmeen talous? Sosiaalisen synty ja hiipuminen Smithin ja Bourdieun yhteiskuntateorioissa. Teoksessa: S. Purhonen & J.P. Roos (toim.). Bourdieu ja minä. Näkökulmia Pierre Bourdieun sosiologiaan. Jyväskylä: Gummerus, 137.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Sydän- ja verisuonitautien riskitekijät ja ehkäisy. [Verkkoartikkeli]. [Viitattu 22.8.2018]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/kansantaudit/sydan-ja-verisuonitaudit/sydan-ja-verisuonitautien-riskitekijät-ja-ehkäisy>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Keskeisiä käsitteitä. [Verkkoartikkeli]. [Viitattu 21.7.2018]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/keskeisia-kasitteita>
- Tolstoi, L. 1898. Mitä on taide? Suomentanut Martti Anhava. 2000. Vammala: Kustannus Oy Taide.
- Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vestergård, K. 2016. Kolmen kärjen koordinaatio – Kulttuurisen vanhustyöntoimintamalliehdotus Seinäjoen kulttuuripalveluille. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Liiketoiminta ja kulttuuri, kulttuurituotannon koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Verkojulkaisu]. [Viitattu 8.6.2018]. Saatavana: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/105078/Katariina_Vestergard.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Westerlund, H., Lehikoinen, K., Anttila, E., Houni, P., Karttunen, S., Väkevä, L., Furu, P., Heimonen, M., Jansson, S-M., Juntunen, M-L., Kantonen, L., Laes T., Laitinen, L., Laukkanen, A. & Pässilä, A. 2016 Arts Equal. Taiteet, tasa-arvo ja hyvinvointi: Katsaus kansainväliseen tutkimukseen. Kokos –julkaisu 2/2016. Hel-

sinki: ArtsEqual, Taideyliopisto. [Verkojulkaisu]. [Viitattu: 28.8.2018] Saatavana: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/174795/Kokos_2_2016.pdf?sequence=1